No. २५८२ / क

Title शिवसूत्रविमर्शिनी

Author क्षेमेन्द्रः

Extent ६२ पत्र Age सं० १९४५

Subject तन्त्र

शिव सूत्र विमर्शिनी नं०१२८

नं० ५३४

शिवसूत्रविमर्शिनी

नं. ५८१

5780
62

शि
१

ॐ नमः शिवाय । ॐ हृद्देवेन तव
मेः समुदयति यतो यत्र विश्रान्ति
मृच्छेयन्तेन्वयस्य विश्वस्फुरितम
यमियस्य यन्मयेविश्वमेतत् स्वाङ्क
याने दहं दोच्छलदमृतनमयान्तर
स्पदतंनचैतन्मेशंकरेनजयति ॥
यदखिलेहैतभासाहृद्यात्म स्वाम
मजस्पमालोच्य हृनीनामिहृतव
नः शिवस्तवे व्याकरोमि गुर्वाम्ना
यविगाननः ॥ इह कश्चिच्छ्रुतिका
लोन्मिषन्महेश्वरभक्त्यानिशावादं
गोहृतनाथदर्शनस्यनागवोध्या
दिसद्वादेशनः शिवाराधनपरः
पापिष्ठस्वनानायोगिनीसिद्धमं
प्रदायपवित्रितात्यदयः श्रीमद्

देवगिरौ महामाहेश्वरः श्रीमोघत्र
ग्रमनामागुरुरभवत कदाचिच्चा:
सौ हेतनादर्शनापि वासितशयेजी
वलौकिरहस्यसंप्रदायोमाविच्छेदी
न्याशयतोनुजिघृक्षयापरमशि
वेनस्वप्नेनुगृह्योपिषिनप्रतिभा: ।
कृतः यथात्रमहीगुनिमहानिशि
लानलेरहस्यमास्तितदपिगम्यात्र
गहृयोगेषुप्रकाशयेति प्रवुद्ध:
स्सौविनिद्यःसोमहनीशिलोक
रसार्थे नमात्रप्रविर्वन्ननः संवादी
कृतस्वप्नोप्रमहीकृसेमानिशिवे
पनिबद्धंसरहस्यपाणिशिवसूत्रा:
णि ततः समासमाद पत्रानिवसा
स्यगाधिगम्यमहाश्रीकल्लटादयेषु

शि
सू
२
2

सच्छिष्येषु प्रकाशितवान् स्पंदकारि
काभिश्च संगृहीतवान् तन्मायेयपर्येशा
माणि स्पंदसूत्राण्यस्माभिः स्पंदनि
र्णये सम्यङ्निर्णीतानि शिवसूत्राणि
तु निर्णीयंते तत्र प्रथमं नरेश्वरभेद
वादिशानिपक्षेण चेतनस्य परमार्थः
शिवपदविस्पस्यामे मतिं दिशति यय
चैतन्यमात्मा ॥ इहचेततीति तस्य कस्या
पि मनाभावाश्चितिक्रिया सर्वसा
मान्यरूपेति चेतयत इति चेतनः सर्व
ज्ञानक्रियास्वतंत्रस्वभावस्तेन स
र्वज्ञानक्रियासंबंधमयपरिपूर्ण
ज्ञानं तत्र्युच्यते तस्य परमशिवस्यै
व भगवतोऽन्यनाश्रितं त्वातंतन मर
तेत्वहानिनात् सर्वव्यापिनित्यत्व

व्यापकत्वामूर्त्तेनायनेंनधर्मात्मात
थ्यापिनिमज्जानेनाद्दीनामप्यत्रापि
संभाव्यमानत्वादस्मासंभविनःस्वात्ते
ज्यासैवैतद्धुरीकारप्रदर्शनमित्येयथ
मांतरैश्रुतिद्वेपनस्वैनम्यमितिभाव
ष्मयेनदर्शितं नेदंतदात्मानउन
रमःकोपिभेदवाद्याद्युपपन्नोभिन्न
भिन्नस्वभावलक्षणाचेतनमेजडतया।
नात्मत्वात चिदात्मतैभेदाद्युपपन्ने
भिन्नोदेशकालाकारैर्भिन्निस्वतिरे।
कादवेयमानहेतासङ्क्षिप्सम्भान
वेनतविदात्मभिर्भेदस्यवान्तमः
पाहृतान चिन्मात्रवेवात्मनोस्वभा
ववैदेस्यावटनाद्दृत्यमाणनीत्या
यत्किरिकमत्तसंवेधयोगेनाप्यभे

शि
सू
३

3

दस्यानुपपत्तेः शास्त्रस्य सर्वेपि श्रुकि
दर्शार्थे तदुपपन्नमनात्मनात्मवादः
सर्वकर्मशोकान्तान्मलसंस्कारं सभैव
वानुपदिशि वा कथं चिदपकर्षं वा
स्युः किं शिवाः संसारिण एव स्युरिति
यथोक्तं चैतन्यमेकमेवाभ्येति नाना
त्मवादस्यानुपपत्तिः सूचिता अथ
वात्माक इति जिज्ञासायामुपदेशात्र
तिवोपयिनेन शरीरप्राणबुद्धिसू
न्याभिन लौकिकचार्वाकवै[illegible]ः प्रो
गाचारमाध्यमिकाद्युपगतानामात्मा
त्मापि तु यथोक्तं चैतन्यमेव तस्य वा
शरीरादिकल्पितप्रमातृपदेष्वक
ल्पिताहंविमर्शमयप्रमातृत्वेन स
फुरणात् तथोक्तं श्रीमत्स्वजिज्ञ।

टारके परमात्मस्वरूपं तत्सर्वोपा
धिविवर्जिते चैतन्यमात्मनोरूपंस
र्वेशास्त्रेषुपठ्यते इतिश्रीविज्ञान
भैरवेपिचिदंशास्सर्वदेहेषुविशे।
षोनास्तिकुत्रचित् अतश्चतन्मये
भावेभावयन्भवजिज्जन इति यत
देवयतः करणवर्गोयमितिकारि
काहृदयेनसंगृहीतोपदेशयान्यत्तिसा
ध्यित्वानेशरूपिणापदिष्ट श्रीसंदे
ति[illegible] दनभूतेनमयोक्तं स्पष्टवा
न्नात्स्वभावः विशेषोवादनाज्जावा
भावरूपस्यविश्वस्यजगतोनह्य।
चैतन्यमानः कोपिकस्यापिस्वेकदा
चित्स्वभावोभवति चैतन्यमानस्तस्व
प्रकाशविदेकोऽस्तत्वात्त्वेतस्याः

शि
सू
५

मेव तदुक्तं श्रीमदुच्छुष्मभैरवे या
वन्नवेदकाएतेतावद्वेद्याः कथंप्रि
ये वेदकंवेद्यमेकंतुतत्त्वंनास्त्यशु
चिस्ततः इति एतदेव यस्मात्त्वम
योजीवस्त्रिकात्रिकाद्वयेनसंस्पृष्टो
ते यतश्चैतच्चविश्वस्यस्वभावस्तत
एवतत्साधनायप्रमाणादिवाक
मनुपयुक्तंतस्यापिस्वप्रकाशवे
दनाधीनसिद्धिकत्वाच्चैतन्यमस्य च
शोकपृक्त्याकेनाप्यावरीतुमशा
क्यत्वात्सदाप्रकाशमानत्वात् यदु
क्तंश्रीत्रिकहृदये स्वपदा स्वशि
रश्छायांयद्वल्लंघितुमीहते पादो
देशेशिरोनस्यात्तथेयंवैन्दवीक
लेतियोलंघितुमीहते नस्यय

यथायादोद्देशेशिशिरेनस्यात्तथेयमि
मत्रसंवेद्यः अनेनैवाशयेनसदे य
त्रस्थितमिमाञ्जुपक्रम्पनदल्लिपरमा
र्थतस्संवित्तेनमहत्तात्रेथेनशंकरा।
त्मकस्यंदननवस्वरूपैवेनंमसर्वदास्व
प्रकाशेपरमार्थसदस्लीनिश्चमाणी
क्षूनें यदिजीवजडात्मनोविश्वस्य
परमशिवस्वरूपैवैनम्येवस्वभावस्त
त्कथमथैवंयःसमाशेकापांनयेः
सद्भिनयेनरथ्यावाकारग्रसेषाश्र
मेषपाठतः स्तुतमाह त्रानेवंयः
ईद्दाकपक्ष्याविन्सकाशयन्निरि
कैनकिंचिडपपद्यतेस्तिमलस्या
पिकामंता कोदृग्यातन्त्रिरोयक
त्वस्यादिनिमेदवादोकम्भक्तियाप

विहारेण मलमज्ञानमिच्छन्तिसंसा
रांकुरकारणमिति च ज्ञानाद्यनेलो
कलतः स्वहृद्ये समुचितिरिति श्रीमा।
लिनीविजयश्रीसर्वाचारोक्तस्थित्या
यः परमेश्वरेण स्वस्वातन्त्र्यशक्त्याभासि
तस्वरूपगोपनारूपया महामायाश
क्त्या स्वात्मन्याकाशकल्पेनाप्रथना।
त्महतिमायाश्रमात्रेन संकोचो वभा
सितः स पवशिवाभेदाख्यातात्मका
ज्ञानस्वभावो मूर्णम्मन्यतात्मकाण
वमलसतत्वसंकुचितज्ञानात्मा वे
यः यथा च व्यतिरिक्तस्य मलस्यात्र
पपन्नं त्वनया स्माभिः श्रीस्वच्छन्दो।
द्योते एवमपरत्रोक्ते दीक्षाविचारे।
वितनमदर्शितं पपश्चास्तत्रार्थो निजा

स्वस्वासमर्थ्येति कारिकाभागेन सं
गृहीतः एवमात्मन्यनात्माभिमानद्व
यख्यातिलक्षणाज्ञानात्मकेज्ञानेन
केवलेनैवयोयावदनात्मनिशरीरादा
वात्मताभिमानात्मकमज्ञानमूले।
ज्ञानमपिद्वयमेव एतन्मलमपरामृता।
मापायइतिकारिकयासंगृहीतमे।
वैवैतन्मलशब्देनोक्तंयत्किंचित्स्वातंत्र्य
त्मकेरूपेनक्वचिदात्मन्यपिस्वातंत्र्या
ध्यात्मविज्ञानाकलवदपूर्णः सा
मनामाणवात्मनारूपेणस्वातंत्र्येपिदे
हादावबोधरूपेणानात्मन्यात्माभि
मानात्मनारूपेणद्विप्रकारमाणव
मलमनेनसूत्रेणसूचितं तदुक्तं।
श्रीप्रत्यभिज्ञायां स्वातंत्र्यहानिर्बो

शि स्त ९

यस्मात्तेऽस्य स्वापबोधना द्धियाणवे
मलमिदं स्वस्वरूपापहानिनइति कि
मीदृगाणवमलात्मैववंधोनेमादृ
योनिवर्गः कलाशरीरे इवंधइत्युव
नेन योयं योनेर्विश्वकारणस्यमाया
याः संवंधी वर्गः साद्यामरस्यैण
वनहेतुकोदेहभुवनाद्यारंभो किं।
विकर्तृत्वाद्यात्मककलादितिमत
त्वसमष्टरूपमायीयं तथा।
कलयतिस्वरूपावेषोननत्र हस्तप
रिच्छिन्नत्तीतिकलाव्यापारः शरी
रस्वरूपं यस्य तत्कलाशरीरं कर्मम
लमपिवंध इत्यर्थः एतदपि निर्ज
प्युद्धामसमर्थस्य कर्तुमेवभिलाषि
णः स्मनैनैवसंगृहीतम् यथाचे

तत्रयास्मदीयात्संवन्निर्णयादव
बोद्धव्यं यथाचकलादीनांकिंचि
त्कर्तृत्वादिलक्षणंस्वरूपमाणव
मलभिन्नित्यैस्सामावरकत्वा
मलत्वेनसिद्धमेव यदुक्तं श्रीस्व
च्छंदे मलप्रभृत्येवतत्सकलाव
यासमाश्रिते योगेणरंजितात्मा
नेकालेनकलितेनतथा नियम्या
यमितेभूयःपुंभावेनोपबृंहितस
प्रधानपादसमन्वेगुणत्रयसम
न्विते बुद्धितत्त्वसमासीनमहंका
रसमाहृते मनसाबुद्धिकर्मादे
स्तन्मात्रैःस्थूलभूतकैरिति कर्म
मलस्यापावरकत्वेश्रीमालिनी
विजयेप्रदर्शितं धर्माधर्मात्मकं

शि
सू
७

कर्मस्वभावः। एवमादिलक्षणमिति त
देतन्मायीयं च कार्मं च मलं भिन्न
वेद्यप्रथात्रैव मायाख्यं जन्मभोग
दं कर्तर्यबोधे कार्मं चेति श्रीप्रत्यभि
ज्ञायां आणवमिति के संकुचितं।
विशिष्टज्ञानं तथैवोक्तं। अथ क
थमस्याज्ञानात्मकज्ञानयोनिव
र्गकलाशरीररूपस्य त्रिविधस्य म
लस्य बंधकत्वमित्याह ज्ञानाधि
ष्ठानं मातृका भेद[illegible]
रूपमस्याणिम्नमताभिन्नवेद्यप्रथा
शुभाशुभवासनात्मकविविध।
ज्ञानरूपत्वं के नस्यादिदं ज्ञानरूपा
ज्ञाता माता मातृका विश्वजननी
ततसंकुचितवेद्याभासात्मको।

ज्ञानस्यासर्गोस्मिक्रमः स्थूलोवाऽस्मि
श्रुतिष्ठितामयान्यस्मीन्मादिनन्तदवि।
कल्पकल्पविकल्पकावभासपराम
र्शमय्यस्यनन्तद्वाचकशब्दातुवेयद्वा
रोगशोकभयहर्षरागादिरूपत्वा
मादयानाकर्णयविनिमय्यस्याव्र
ल्पपापावलेविकाः पीठेस्थयी।
महाघोरामोहयंतिमन्त्रज्ञर्मन्त्रज्ञवि
तिश्रीत मिरोद्घाटत्रोक्तनीम्याव
र्णवत्वापाप्यमुनाज्ञालादिशाकि
भ्रेणीशोभिनिश्रीसर्ववीरायाग
मन्त्रसिद्धिलिपिक्रममन्त्रिवेणा।
स्थापिकास्वाज्ञेपघारौद्रीवामात्र
शाक्तिचक्रेत्रेबिनाशाक्तिरायिघा।
द्रो नदयिघानादेवांयंतरमदात्त

शि
सू
८
8

मेपिवेध्यत्वात्ताणमप्यलब्धविश्रा।
न्तीनिबहिर्मुखाभासवज्ञानानीति मु
क्तैवैषांबंधकत्वोक्तिः यतश्चशब्दरा
शिसमुत्थस्येतिकारिकयाऽस्वरूपा
वरणेचास्यशक्तयः सततोत्थिताइ
तिचकारिकयासंगृहीतं ग्रन्थेन।
हेयप्रशमोपायमप्यपर्यायविश्रान्तिस
तत्त्वमादिशति उद्यमोभैरवः यो
यंप्रसरद्रूपायाविमर्शमय्याःसंवि
दोझगित्युच्छलनात्मकपरप्रतिभो
न्मजनरूपउद्यमसएवसर्वशक्तिसा
मरस्येनाशेषविश्वभरितत्वात्सक
लकल्पनाकलांकवलनमयत्वा
च्चभैरवात्मकस्वस्वरूपाभिव्यक्तिहे
तुत्वाद्भक्तिभाजामन्तर्मुखैवैतत्तत्वा।

वधानयनानोंजायतेयस्तुपदिष्टोभ
वति उक्तं च श्रीमालिनीविजये
अकिंचिच्चिंतकस्यैव गुरुणा प्रति
बोधतः जायते यः समावेशः शां
भवोसावुदीरित इति अत्र हि गुरु
णा प्रतिबोधत इत्यत्र गुरुतः स्वस्मा
त्प्रतिबोधत इत्यस्यार्थो गुरुभिरादि
ष्टः श्रीस्वच्छंदेप्युक्तं आत्मनो भैर
वं रूपं भावयेद्यस्तु पूरुषः तस्य मंत्रा
प्रसिध्यंति नित्ययुक्तस्य स्वेटदीतिः
भावनेत्येतत्स्वबोधैकघनतापदविम
र्शनमेव यतनस्य एकचिंताप्रसक्त
स्य यतः स्यादपरोदयः उन्मेषः स तु
विज्ञेयः स्वयं तमुपलक्षयेदित्यनेन
संगृहीतेनैवं जागर्तिपरशक्तिमान्स

षावष्टंभोपायिकां भैरवसमापत्तिम
ज्ञानं वैयग्रणमेकहेतुं प्रदर्शयंनम
रामर्षप्रकर्षो ह्यस्यानमपि प्रशांत
भेदावभासे भवतीत्याह शक्तिचक्रा
तुसंधानेन विश्वसंहारः योऽयं परा
निभीत्मजनानामोद्यन्तनास्वभावो भै
रवउक्तोऽस्यैवान्तलंदवहिर्दृष्टान्म
नया निमेषशक्तिचक्रक्रमाक्रमा
क्रामप्यतिक्रान्तक्रमाक्रमातिरि
रिक्ततदुभयात्मतयाप्यभिधीयमा ना
नाप्यनेनेद्रूपानुमनागपरामृष्टो [illegible] पा
क्तिः कामप्यलिघयास्वभिनीताख्या
ह्लोमान्त्रप्रभृतिपरप्रमातृविश्रांमते
श्रीमन्त्रस्यादिशक्तिचक्रस्फारा
णांमाक्रीडेयमादर्शिताः तेस्रनदृ

भासितस्यशक्तिचक्रस्यस्वरूस्यात्रा
यात्रातनीमायंतस्थानेयथोचि
तक्रमविमर्शनेतस्मिन्स्मीतिका।
लाग्न्यादेश्चरमकालांतस्यविश्व
स्यसंहारोदेहात्मतयावाप्यतया
चावस्थितस्यापिमतः परमेविद
ग्निसाद्भावोभवतीत्यर्थः उक्तंच
श्रीभर्गशिखायांमृत्युंचकालंच
कलाकलापविकारजालंप्रति
प[illegible]सात्यं ऐकात्म्यनानात्मवि
[illegible]नेनतदासर्वंकवलीक
रोतीति श्रीमहीरावलावप्यत्र
यत्रसर्वंलयंयातिदह्यतेतत्वसंच
यः तांचितिंपश्यकायस्थांकाला
नलसमत्विषमिति श्रीमालिनीवि

शि
सू
१०
10

जयेपि उच्चाररहितं वस्त्वेव चेतसैव।
विचिंतयन् यं समावेशमाप्नोति।
शाक्तः सोऽत्राभिधीयत इति उक्तौ।
तदेवं भगवानिरूपिते एतत्स्वसहज
वरूणोपासनयाभिव्यक्तिमायातौ।
तौ निजनापिकमुन्मीलिते एतदेव
यस्यान्मिषति मिषाभ्यामिति यदा
वेकत्वे सदृ इति वक्ष्यमवरम।
सोकाभ्यां संगृहीते एवमुपसं
हृतविश्वस्य समाधिसुख्यानुभे
दः कोपीमाह जाग्रत्स्वप्नसुषुप्त
भेदे तुर्याभोगसंभवः समंतनरपि
त्रयपिषमाणेनो जाग्रत्स्वप्नसु।
षुप्तानां भेदे नानात्वपेपणत्मकावभा
से उद्यमो भैरव इति लक्षितस्यास्फु

स्तात्मनः सर्वदशान्तुस्तनस्यान्तर्येस
यश्चाभोगस्य मन्कारस्तस्य संभवोनि
ममेवान्तर्येच मकारमयंवेशोक्तम
हायोगश्चक्रस्यभवतीमर्थः केचि
त्वभवइतिसंविदितिस्पष्टार्थेपट
नियतश्च येषांशुःपुष्पसंकाशाः
समंतात्अवभासते आह्लादनसम
र्हेनजगदाह्लादयेत्क्षणात् नहा
द्देविमहायोगीयदापर्यटनेमंडी
स्नानेंदुःकिरणैःसर्वैर्जगच्चित्रंस
मस्तकं आह्लादयेत्समंतात्तदवी
च्यादिशिवांतकमिति प्रोचेंद्रस्ता
नेजगदादोन्तर्याभोगमयंत्वमहा
योगिनोदर्शयंते संदेतज्जगदादि
विभेदयोतिकारिकयासंगृहीतस

शि
सू
॥

रिकयासंगृहीतं पदज्ञाग्रदादित्रयं
स्तत्रत्रयेण लक्षयति ७ ज्ञानं जाग्र
त् स्वप्नो विकल्पाः अविवेको माया
सौषुप्तं ८ ९ १० सर्वसाधारणार्थ
विषयं बाह्येंद्रियजं ज्ञानं लोकस्य जा
ग्रज्जागरावस्था येऽसमनोमात्रजन्या
असाधारणार्थविषया विकल्पाः।
स एव स्वप्नः स्वप्नावस्थानस्ते विध
विकल्पयथावस्थानं यस्त्वविवेको
विवेकनाभावोऽख्यातिरेतदेव माया
रूपं मोहमयं सौषुप्तं सौषुप्तं लक्ष
यतोऽसंगाड्छायायामायायायाआ
पिलवपलकं स्त्यमपिवेद्यपोना
प्पेनेन लक्षणेन तिसृष्वपि दागरा।
दिदशास्वेवेरूपमस्तीति दर्शितं न

याचात्रययत्नमदृशो वितंश्रथमम
विकल्पं कल्पानेमाज्ञागरायेतनत्र
विकल्पाः स्वप्नस्मः तत्वाविविचने।
सौष्ठुमं सौष्ठुमेयद्यपि विकल्पा।
नेमेवेम्पते तथापितत्वविविद्दा।
यांतथ्यो वितजाग्रज्ज्ञानमिवतद्ने
नरंसंस्कारकल्पो विकल्पद्वयमहु
चितः स्वप्नोप्यह्येव किंच योग्यपि
स्वयेणप्रथमंतद्वारणाद्वयंज्ञाने
जाग्रत् ननस्वप्नमयप्रवाहद्वय
विकल्पाः स्वप्नः ग्राह्यग्राहकभेद
संवेतनद्वयमस्मसमाधिः सौष्ठुमम्
स्पपनयाहचौष्ठुमात्मादर्शितं श्रुत
पवप्सी एवं प्रणाह्येजाग्रदादीनां स्व
स्वरान्तुवेयन्यनोयोग्यभिप्रायेण

शि
स्त्र
१२

12

पि अत्रुद्धं तु हृदमेव व अत्रुद्धं स्व अत्रुद्धं।
चेन्माभेदेनाभेदो निरूपितः एवं लोक
योगयोः सारेण व्याख्याते जागरादि
त्रयेशक्तिचक्रसंधानाद्विश्वसंहारे
णयस्तवयोभोगमयत्वमभेदव्या
प्त्यात्मके स्फुरति सततद्वारेणापि।
रोहेण तुर्याभीते पूर्वोक्ते चैतन्यमा
विशत् ॥ ७ ॥ चितयाभोक्तावी
वेशः एतज्जागरादित्रयशक्तिच।
क्रानुसंधानशक्त्यातुर्यानंदाच्छुरि
तेयत्नमवामर्शोनुप्रवेशप्रकर्षा
द्विगलितभेदसंस्कारमानंदरसप्र
वाहमयमेव पश्यति सततस्थितयस्मा
त्स्वप्नोनाद्यमस्मीतीततत्पदविश्रुया
मस्तयज्ञोज्जंभोभाकाष्यमप्रकोर्ति

तः वैदैतदुभयं यस्तत्सम्यंज्ञानेन
लिप्यते इतिनोआरिसमपन्तस्वा
त्मसाक्षाएयोधयरमानेदपरिस
णीभिदग्रसनप्रवणेनोवीराणा
मिन्द्रियाणामीश्वरः स्वामीश्रीसं
स्थानेभैरवसमतात्प्रविष्टो महात्मा
येपूज्यते यस्त्वेवंविधो न भवति।
सजागरायवस्थाभिर्भुज्यमानो।
लौकिकः पशुरेव योग्यपीमांथा
रणामनाहूठोनवीरेश्वरोपितद्व
भपवेधकर्मभवति यतस्वयोगी
स्वच्छंदयोगेन स्वच्छंदगानिचारि
णा सस्वच्छंदपदेशकः स्वच्छंद
परतांव्रजेत् इत्यादिनास्वच्छंदा
दिशास्त्रेषुविजृम्पदर्शितेन संदेश

शि
सू
१३

13

नस्योपलब्धिः सन्ततेत्रिपदाद्यभि।
चारिणीमादिकारिकयान्तस्मयह्रो
ते किमस्य महायोगिनः काश्चि।
नन्वाधिरोहक्रमासन्नाभूमिकाः
सन्ति याभिस्तत्तोधिवर्तिनीभूमिर्ल
भ्यते सत्तीमाह ॥ विस्मयोयोग
भूमिकाः यथा सातिशयवस्तुद
र्शने कस्यचिद्विस्मयो भवति त
थास्य महायोगिनोनित्यंतत्तद्वेद्य
वभासासमर्थोभोगभूतिःस्फारास्फा
निशायनवनवचमत्कारविस्म।
स्वात्मावेशावशात्स्मरः सर्वोल्लसि
तविकसितसमस्तकरणचक्र।
स्ययोविस्मयोनवच्छिन्नानन्दस्वा।
त्मपरितृप्तमनेनतस्तुतस्तुराम्य

योयमाणवोपाययोगस्यपरतत्त्वे।
कस्यसंवेविमोक्षभूमिकास्तद्व्यारा
हविश्रान्तिस्हविकाः परिमितात्म
मयोनन्तकेद्विह्वायत्तभवह्ममयः
नडंकेष्वीऊलप्तुको आत्मावेवाम
नात्मानोयद्राभवतिस्वद्रा नदावि
स्ययमात्मावेश्यात्मवेवप्रपश्यती
ति यतस्वतमपिह्यान्नभावेनस्वभा
वमवलोकयन् स्मयमानस्वास्ते
यस्तस्येयंऊस्हृतिः ऊनस्तिकावि
कयासंसृहीन स्तुम्णोभूमिकासमा
पन्नस्यास्ययोगिनः १२ इच्छाशक्ति
रुमाकुमारी योगिनः परभैरवता
समापन्नस्येच्छासाशक्तिरुमाप
रैवपारमेश्वरीस्वातन्त्र्यरूपासावकु

शि
हृ
ख

मारीविश्वसर्गसंहारकौअपरा कु
मारकौआयामितिपाठात् अथवो।
केभेदाकापिकोमायायाभ्रमिंसारय
ति अत्रभिन्नअसरोकरोतितत्सीला
कुमारीचपरानुपभोग्याभोक्तेकाम्य
नस्फुरती अथचयथ्योसाकुमारीपरे
ण्नसर्वाभ्यमहे्श्वरेकाम्यसाथ।
नाराधनायनित्योद्युत्यानत्थेवास्य
इच्छयस्मकृतभितिस्थमेवपाठोह।
ष्टोव्याख्यातस्य अत्रेमस्तुशक्तिरेम
तिपाठेनाज्ञानक्रियापदोप्याःअ
कर्षोव्याख्यातः यवनलोकिकव
दस्ययोगिनःस्थलेच्छापितपराशा
क्तिरूपेवसर्वज्ञाशभिहता नतुके।
श्रीमत्स्वच्छंदे सांदवीसर्वदेवीनो।

नामन्यपेक्षतिष्ठतियोगमायाश्रा
तिष्ठत्त्वरक्तमारीलोकभाविनीति
श्रीमृत्युंजयभटारकेपि साममेक्षा
पराशक्तिरविप्रुक्तास्वभावजा व
केक्षमेवविज्ञेयारश्मिरूपारवेरिव
सर्वस्यजगतोकापिसाशक्तिःकार
णात्मिकेतितदेतन्नहीक्ष्णानोदन
स्यायेप्रेरकत्वेनवर्तते अपितात्म
वलस्पर्शास्तुरुषस्तन्समाभवेन
दितिकारिकयाभट्टाघतिपादितं
हृदयास्यमहेक्षस्य ए हृदयश
रीरं यद्यद्हृदयंवाह्यमाभ्यंतरंवा
ततत्सर्वमहमिदमितिसदाशिव
वेदहासमापन्नस्यांगकल्पमस्य
स्फुरतितभेदेन शारीरंवदेहयोश्रा

शि
सू
१५

णसूक्ष्मरूपं नीलादिवद्दृश्यं न तु पशु
वत्स्थूलतया भाति यद्वा देहे वा लोकवत्स
र्वज्ञासमसूराणाद्रसवद्विभक्तैव श्र
तिष्ठन्निर्भवति यथोक्तं श्रीविज्ञानभै
रवे जलस्येवोर्मयो वह्नेर्ज्वालाभं
गाः प्रभा रवेः ममैव भैरवस्यैता वि
श्वभंग्यो विभिन्ना इति यत्तु भो
क्तैव भोग्यभावेन सदा सर्वत्र संस्थि
तः इत्यनेन संगृहीतं यच्चेदं सर्वं
सदृश्यशरीरं तया स्थूलं न स्पृश
ति स्पष्टं स्पन्दे च कन्दे प्रकाशान
स्यैकाशानद्वैतमपि न ख हृ
दये चित्तसंघट्टाद्दृश्यस्वापदर्शनं
विश्वप्रतिष्ठास्थानत्वात्प्रकाश
हृदयं तत्र चित्तसंघट्टात्तत्तत्स

लितश्चलितलदेकाग्रीभावत्वात् इ
ष्टस्यनीलदेहंप्राणवृत्त्यात्मनः स्वा
पस्यैवेतदभावत्त्वपस्यस्फुरत्सदर्शने।
मकेशाग्रग्राहकविभेदेनयथावस्तु
स्वांगकलनतयाप्रकाशनेभवति वि
श्वकाशनामभिनिविशमानेहि वि
तेनतदास्फुविमेवविश्वंपश्यति ना
उक्तंश्रीविज्ञानभैरवे स्पृथ्याकाशे
विलीनात्वः पदंसमुटमध्यगः श्र
नमवेतास्मभगेपरंसौभाग्यमाप्नु
यादिति: परंत्वंसेसौभाग्यविश्वस्य
रत्नापत्तिः नत्वहानि समापन्नेयोगि
नस्तीदृशयश्रीमत्स्वच्छंदेपि सच
सर्वेषुभूतेषुभावतत्वेन्द्रियेषुवस्था
वरंजंगमेचैवचेतनाचेतनेस्थित

शि
सू
१९

अथानेनाख्यसर्वंतत्समासमरस्येन संस्थि
तस्तिसुंदेन तथास्तात्म्यमपि यथाना
त्मवैत्वेवभविष्यतोमतेनैतत्स्युहो
ते श्रेवेवेणायातनरमाह ५ स्पुदत
तंसधानाद्धापश्रशक्तिः स्पंदता
सेपरमशिवात्मिनत्रयदाविश्वमत्
संथतेनन्मयमेवेतदिति तदावि
यमानापश्यात्मिवंयशक्तियंस्यता
दृगंयसदाशिववीरस्यस्यजगतः
पतिर्भवति तदुक्तंश्रीमहत्स्वा
कोलार्णवे दीक्षासिद्धोतिघशोक्ता
प्रमयाः स्तम्भस्वेकाः संयतेस्येव
नेदेविकलानाहेतिषोडशी श्री
विज्ञानभैरवेन संवेदेहोविग्मय
हिजगद्दापरिभावयेत स्पगपति

विकल्पेनमनसापरादितिमोहवश।
ति तदेतत् इतिकायस्यैववित्तिःक्री
डतेनाखिलंजगत् सपशपन्नतेन
शुक्तौजीवन्मुक्तोनंसंशयइतिकारि
कयांसंगृहीतवान् ईदृग्ज्ञानरूप।
स्यास्ययोगिनः ९ वितर्कश्चात्म।
ज्ञाने विश्वात्माशिवएवास्मीतियो
वितर्कोविचारणंतदेवास्यात्मज्ञा।
ने तदुक्तंश्रीविज्ञानभैरवे सर्वज्ञः
सर्वकर्ताचव्यापकःपरमेश्वरःस।
एवाहंशैवधर्माइतिदार्ढ्याच्छिवो।
भवेदिति स्पंदेप्ययमेवात्मनोग्रहइ
त्यनेनेनतदुक्तं तत्राद्यात्मनोग्रहणं
ग्रहोज्ञानमेतदेवयद्विश्वात्मकशि
वाभिन्नत्वमिथोपर्योविववर्त्तितःकि

शि
सू
२

17

रेवास्य ९ लोकानंदः समाधिसुखं
लोकानेइति लोको वस्तुग्रामः लोक
यतीति च लोको ग्राहकवर्गः तस्मि
न्स्फुरति सति ग्राह्यग्राहकसंविति
स्मास्मास्मा सर्वदेहिनो योगिनीत्
विशेषेणायसंबंधसावधानेति श्री
विज्ञानभट्टारकनिरूपितनीत्याश्र
मातृपदविश्रामवधानेनात्मस्मका
रमयो यश्चानंद एतं देवास्य समाधि
सुखं तदुक्तं तत्रैव सर्वं जगत्स्वदेह
वा स्वानंदभरितं स्मरेत् युगपत्स्वा
मृतेनैव परानंदमयो भवेदिति प
तन्त्र इयमेवामृतप्राप्तिरियमेवनसं
गृहीतवान् अथ च एतदस्य स्वात्मारा
मस्य समाधिसाधनं देवतानाटयाम

वलोकयतांलोकानामानंदसंक्र
मणप्रकाशस्यानंदाभिव्यक्तिपर्य
वसायिभवति यतदपिश्रीचंद्र।
ज्ञानग्रंथेशाउकेनसहसंवादे श्री।
पैटपास्यास्ययोगिनोविभूतियो
गंदर्शयति १८ शक्तिसंथानेश
रीरेमतिः इच्छाशक्तिरुमाकुमा
रीतिस्वेणयास्यशक्तिस्कार्ये
मेवयदासंवेद्येनदोष्माननंदयी
भवतितदानंदपेनास्ययथाभि
मंतंपारीरसुमयेने नडकंश्रीम
त्तुंजयभटारकेननः श्रवनेनेषा।
क्तिर्लब्ध्यहीनानिरामया इच्छा
सात्रविनिर्दिष्टात्तानरूपाक्रिया
त्मिकेत्युपक्रम्यमायोनिः सर्वदेवा

शि
सू
१८
18

नेशक्तीनांचाप्यनेकथा अग्नीषो
मात्मिकायोनिस्तस्मांसर्वेश्वने
नेशनिशक्तिसंधानमाहात्म्यंलक्ष
मीकोलाणिवेनसंथानेविनादीता
नसिद्दीनांचसंवंधाने नमेश्रोमत्र
शुक्तिश्वनयोगाकर्षणेनत्थमादि
नाथतिपादिने पतन यथेक्षा॰
वक्तितोथानाजातनोर्थीसादस
यिनो सोमसूर्योदयेक्रत्वासंपा।
दयतिदेहिनइत्यनेनसंरूतोनस
देहिनोयमकदेहवासनस्यगोमि
नोयदिस्थितानर्थोलतनदसर्वेने
सोणादित्रयंपाथानामहेश्वरः प्रका
शानंदात्मनयासोमसूर्यत्रपवाहो
न्मीलनेनसोमसूर्यसामरस्यात्म

नस्य शाक्तेन दयं कृत्वा वह्निर्मुद्रव।
वाह्निवेनतामास्तायसंपादयती।
तिह स्यार्थः तथा स्वमेष्वभीष्टार्थ्यां
न्त्रियेन स्तोक श्रुति पादि न त्वमस्वा
नेय्य श्रुति दृष्टांते योजितत्वेति संद
निर्णयमेवेव दर्शितं अस्मात्स्वस्य
स्य यथाभिलषिताः सिद्धय एत
स्माद्वान्येनैवास्य घटेनेत्यमाह १९
स्तं संस्थानभूत पृथक्कविस्पसंघटा
स्तु नाति शरीर शरणभावाभ्यात्मका
तित्वं कविदारणायतनादौ संस्थान
पत्ति पोषणं व्याख्यो मुख्यशमादौ ए
यत्केशरीरादेर्विशेषणं देशका
लादिविप्रकृष्टस्य चविषयसंघ
टेज्ञानविषयीकार्यत्वादिकस्य

शि
स्त
१५

19

वैकल्पिकेसंबंधेसतिजायते य
तश्चसर्वोगमेष्वसाधनाधिकारेष्व
स्तितदेवसंपदे उर्वेलोपितदाक्र।
मयतः कार्यंप्रवर्तते श्रास्त्रादय
उभयत्रोवतथायोनिवृभृत्तितइति
स्मार्निर्विलेढिकादेहतस्माश्वाशा
नतस्मृतिः तदुम्नेषविलंमेवेक्त
तः साम्यादेहत्वकेति यथास्त्रर्यो
स्तुदोहद्वः सावधानेष्विधेतसः भ्र
यः स्फुटतरोभातिस्वबलोभ्योगा।
भावितः तथायसम्मार्धे[illegible]यित्वत
त्रयथास्थिते भ्रतथावलमाक्र।
म्यतचिरात्मेप्रवंर्ततेइत्यादिनाव
भृतिसंपदेसोपयतिकेदर्शिते य
दात्तमिश्रसिद्धेरतभिलप्यलिप्सा

त्मवद्यामिच्छति तदास्य २९ शुद्ध
विद्योदयात्स्वकेशानवसिद्धिः वेद्या
त्मवद्यावांछयायदाशक्तिसम
नेनदाहमेवसर्वमितिशुद्धविद्या।
यानदयाद्विश्वात्मकस्वशक्तिचक्रे
शानरूपमोहस्वर्थमस्यसिद्ध्यति
तडकेश्रीस्वच्छंदे तस्मात्सातप
राविद्याययस्माद्मानविद्यते वि
दतेत्वस्वरूपगम्यस्वर्वेज्ञाद्देशकालान्
परान् वेदनानादिर्धर्मस्यपरमात्
मनाबोधना वर्जनापरमात्मने।
तस्माद्विद्येतिसोच्यते तत्रस्थोऽव
मयैतेजः परंपरमकारणं वसि
लेजसिद्धकेतत्रस्थः शिवतांव्र
जेदिति तदेतत दिदत्त्येवसर्वा

शि
सू
२

20

मदाप्यावतिष्ठते तदा किं बहुना
केनस्वरूपमेवावबोध्यते इमनेनैव सं
गृहीतं यदात्मस्वात्मारामतामेवेक्ष
ति तदास्य ॥ महाह्रदानुसंधानान्
मन्त्रवीर्यानुभवः पराभट्टारिकासंवि
दिच्छाशक्तिप्रसवस्थलमेयन्तृपा
र्यन्तविश्वंवसन्तीविवरीवक्राय
शेषभवाहरूपवर्तकनरूहस्वाना
मृतनगभीरत्वादि धर्मयोगान्महा
ह्रदत्वस्यानुसंधानादन्तर्मुखतया
वानतनतादात्म्यविमर्शनाद्धृदय
मायास्यशामनाशिस्फारात्मकप
राहंताविमर्शमयस्यमन्त्रवीर्यस्या
नुभवः स्वात्मरूपतयास्फुरणंभवः
ता पनपवाणी मालिनीविजये या

साशक्तिर्जगद्धात्रीत्रिस्तुपञ्चमेच्छा
दिश्रुवजगंसचाशाङ्कदद्रूपतया
मात्मकामालिनीद्रूपतामेशषवि
ष्ममंयीशाक्तैः पदर्शपतनपवमंत्रोद्धा
रोदर्शितइतिपरैवशक्तिदेहाज्जदा
स्तनसदत्रुसंथानान्मातृकामालि
नीसतनमंत्रवीर्योत्रुभवइतिश्रुत
त्रुतेः पतदेवनदीक्रमवलंमंत्रार
स्याङ्कत्ताभमाश्वेतिपादिते तदेव
चैतन्यमात्मेखपक्रम्यतत्स्वातंत्र्या
वभासितनदाख्यातिमंत्र [illegible] वमेव
वेयंयथोक्तोत्रुमात्मकंमेरवसमा
पत्तिः पशमयंतीविश्वस्वांतदात्म
तमंयकरोति सर्वांश्चसिद्धोदत्त।
वीर्योत्रुभवेशतादिदातीतिप्राम [illegible]

शि सू २१

वोपायप्रथनात्मायंप्रथमतन्मेष उ
क्तः अत्रतमध्येशक्तिस्वरूपस्तुकेत
स्थाभवरूपस्यशक्तिममाश्रदर्शना।
भिप्रायेणेतिशिवे इतिशिवसूत्रवि
मर्शिन्यांशांभवोपायप्रकाशनःप्रथम
उन्मेषः ॥ ॐनमःशिवाय इदा
नींशाक्तोपायःप्रकाश्यते तत्रशा
क्तिमंत्रवीर्यस्फाररूपतिप्रथमोमे
यांतस्थितितत्स्वरूपविवेचनपुरः
सरमनुमेयांतरसारभमाणामंत्रस
रूपेभाविनिरूपयति चित्तंमंत्रः चे
त्यतेविमृश्यतेनेनपरंतत्वमिति।
चित्तंपर्णस्फुरत्तासत्तत्वप्रासादप्र
णवादिविमर्शरूपसंवेदनं तदेव
मंत्र्यतेगुप्तमंतरभेदेनविमृश्यते।

परमेश्वररूपमनेनेतिकृत्वामंत्रः
अतएवचपरस्फुरत्तात्मकमननत्र
णात्मताभेदमयसंसारप्रशमनात्म
कत्राणधर्मताचास्यनिरूप्यते अथ
चमंत्रदेवताविमर्शपरत्वेनप्राप्तत
त्सामरस्यंसाधकचित्तमेवमंत्रः न
तुविचित्रवर्णसंघटनामात्रकं य
दुक्तंश्रीमत्सर्वज्ञानोत्तरे उच्चार्य
माणायेमंत्रानमंत्रांस्तापितान्विदु
मोहितादेवगंधर्वामिथ्याज्ञानेनग
र्विताइतिश्रीनेत्रसद्भावेपि मंत्रा
णांजीवभूतातुयास्मृताशक्तिरव्य
या तयाहीनावरारोहेनिष्फलाःश
रदभ्रवत् श्रीश्रीकंठीयसंहितायां
तु पृथक्मंत्रःपृथङ्मंत्रीनसिद्ध्या

शि नकदाचनतत्तानमलमिदंसर्वमम
२२ थ्यानैवसिद्धानीमृके पतस्वसंदे
मसाराथकाविनेननैनेनेशिवयमि
ण इतिभगणाश्वतियादिते श्रमव ।
प्रयत्नःसाधकः यथोक्तस्वपस्यमं
त्रस्यात्रसंथितत्का प्रथमोन्मेषावंह ।
भप्रयतनात्माश्वकृतकोयः प्रयत्न :
मपवसाथकोमंत्रायितन्मंत्रदेवता
तादात्म्यप्रदः तडकेष्मीनंत्रमस्नावे
शामिषत्वयथावस्थःसपश्यपशाक्त
निःश्रियेतिमभाकर्षयेयसंहेगेन
सहजेनतः तहदेवाहियोगीद्धोम
नेविंडविकर्षयेत यथाममारोयत्र :
संस्थापयत्नेनानाऽस्यावति तथावै
दुर्वारारोहेदमारेणैवयावति इति

अमन्त्रापितत्तुह्रोमंत्रसद्भावइति
अत्रहितद्दीदमहृतकनिजोद्या।
गवलेनयोगीद्रोमनः केदविंदवि
कर्षयेत्परप्रकाशात्मतोभाययेदि
ति तथाविंदुः परप्रकाशोहृतको
यर्न्तात्मनोस्फारणथावनिप्रसरतो
मर्थः पतत्स्पन्दे अयमेवोदयस्त।
स्यैवयसत्प्यायिवेतोसि तदात्मता
समापत्तिरिस्फुनः साधकस्ययादि।
मनेनोक्तं ईदृशसाधकसाध्यस्यमंत्रे
स्यसर्वोपदिमेवीर्यलत्तयति २ वि
द्याशरीरसत्तामंत्ररहस्यं विद्यापरा
हंपश्चयाशरीरंस्वरूपंयस्यसविद्या।
शरीरोभगवांशब्दराशिस्तस्ययासत्।
तात्रोषविद्याभेदमयस्फुर्णोहंविमर्श

नाम्नास्फुरत्तासामंत्राणोरहस्यमुप
निषत् यदुक्तंश्रीनेत्रसद्भावेसर्वेष
णांमकामंत्रास्तेवशक्त्यात्मकाःशि
ये शक्तिस्तुमातृकाज्ञेयासाचज्ञेया
शिवात्मिकेति तेनैववर्णायमयोनिर
हस्योपिविततस्फुटीकृतः तथाव
गुह्येदेवेषास्त्रोक्तामन्त्रयोस्तथा द
भकोटिस्थनिरन्तालोलार्थाःक्रिया
योनिकाः अस्मात्कारणाद्धिमर्य
वीर्यश्रुत्योपिते तेनशुभमनतेशुभाःशे
षावर्णाल्लिकेवलाश्तिपीठिकावं
यंविधाय यासात्तमातृकादेविपर
तेजःसमन्विता तयाव्याप्तमिदंविश्व
सकलभुवनान्तकं तत्रस्तवयदाद
विवापिनेवमहाशीते अवर्णाद्या

यथावर्णः स्थितः सर्वगतः प्रियेत।
थाहंकथयिष्यामिनिर्णयार्थंस्फुटे
नैवह्यपक्रम्य यासाशक्तिःपरास्व
स्मानिराचारेतिकीर्तिताह्यदिंडव
द्वयिनातःसत्वमस्तुजगाकृतिः नत्र
स्वमामहस्मायेनकिंचिन्मन्यतेनमे
चेद्धागिरविनन्दनेभुवनानिवन्दे
शदिनादंशेनेयादेवीविषमस्थेव।
सागता षडुत्थसानिनादेनयेरेण।
सानद्रूपिणामध्यिनाचोदरस्थ्यनवि
डुनावस्वर्णीति नावैहम्रमवेगना।
मध्यंनेशक्तिविग्रहैः भेदानुप्रथमा
प्तनायांविंदवस्मातिवर्वस्तः उस्थिता।
स्थयदातेनकलासत्वमानत्रेउली
वनष्कलमयाविंडः पामेरुदवगः

शि
ता
२४

24

प्तुः मथ्यमंथनयोगेन क्षरजं तेजा
यतेशिये ज्येष्ठा शक्तिः स्मृता मातृवे
ढ्रहयसमथ्यगा विंदुनाद्दोभमाया
तोगयेवामृतकेंडलीरेखिनीनाम।
साद्वेयाउभौविंहृदयांतगे त्रिपथा
सामामाख्यातारौद्रीनाम्नातृगीय।
ते रोधनीसाम्तस्त्रहिष्ठामोत्तमार्ग
निरोधनात् शशांकशकलाकार।
संविकाचावंचंद्रिका: पंकेवेत्यप
राशक्तिलिपामातृप्रजायते श्रा।
भ्योप्रुक्तोविप्रुकाद्यः सोजेतानवव
र्गकः नवधावः मृतामातृनववर्गो
पलक्षिताः पंचमंत्रगतोदेविसमग्रा
दिरनुक्रमात् तेनपंचविधाप्रोक्ता।
रातत्त्वामरनायिके: स्वरद्वादशाया

देविद्वादशास्याः तदाकला अका
राविन्दुकारान्तास्थितापंचाशन्नाभि
दा ह्सत्स्याघकारणवाशेमाकंठेश्रे
काद्वितीयकाः त्रिगणवान्तज्ञात
ख्यालिकामूलेसदाश्रिता जिकाये
वर्णेनिष्पत्तिभेवसज्ञनसंशयः एवे
शब्दस्यनिष्पत्तिः शब्दब्राह्मचराचर
मिमादिनाग्रथेनपरभैरवीयपरवा
कभक्त्यात्मकमातृकानयवेन्द्रयहा
गोह्यस्वात्वशक्तिप्रसरसंभेदवैवि
ध्येणसर्ववर्णोदयस्योक्तनाद्वर्णे
सर्वदानाशरीराणांमंत्राणांसेव।
भगवतीख्यात्मातत्स्याविद्याशरीर
सत्तारहस्यमितिप्रदर्शितं प्रमाण
मेवमातृकामालिनीप्रस्तारसर्वंक

शि
सू
२५

25

मंत्रोद्धारकथनस्याग्रमेवाशयः रह
स्यागमसारसंग्रहरूपत्वात्स्वागमा
गमसंवादे भैरोस्माभिः कृत इति।
नास्मभ्यमहेपि नवं पदमपि संवा।
दितं आगमेषु यदि रहस्यार्थो न बुध्य।
ते तस्मात्स्वहृदयमपद्योकार्यो एव
म् तत्रार्थे स्वदाक्षसंवलमत्राइत्य
नेनकारिकाद्वयेन संगृहीते येषां
तेवंविधमनन्मंत्रवीर्यप्रकमहाल।
दानुसंधानोपायिकमपि परमेश्वरा।
च्छात एव न सदयामसो भवति अपि
त्वात्रसंगकमात्रतविंदुनादादिका।
ला जनितनास्वमितनसिद्धिप्रचिंतयो
हन्तितेषां १ गर्भे चित्तविकासो वि
शिष्टविद्यास्वप्नः गर्भो व्यापितिदेहः।

मायातत्त्वतदात्मकेस्मिनमंत्रसिद्धिप्र
पंचेयस्मिन्नस्यविकाससत्तावन्मात्र
प्रपंचेसंतोषोसावेवाविशिष्टासर्व
जनसाधारणीत्रूपाविद्याकिंचित्त्व
त्वद्रूपाप्रकृष्टविद्यासैवस्वमाभेदा।
निष्ठोविचित्रोविकल्पात्माभ्रमः न
उन्मेषांतंजले नैसमायाद्युपसर्गो
भुक्तेनेसिद्धयइति नैदेनत् श्रुतो।
विंदुरतोनादात्रूपमस्मादतोरसः
प्रवर्त्तनेमैचिरेणैवक्लेशोमकौवाहिदेहि
नः रूपनेनदार्शनेयदाउगंतंमपि
मितसिद्धिंविलीयन्त्यपरमेवस्थि
तिंश्रवस्थानियोगीततः विद्या।
समव्यानेस्वाभाविकीयवरीशि
वावस्थास्तत्रंपाग्रिदिहसतन्नाया

शि
सू
२९

26

वियः स्वाभाविकसमस्यानेपरमेमे।
ष्यामात्रघटितेमितसिद्धिमरमा।
विनिसहजेसमुजनेविलोपगगने
चरतीतिखेचरीमुद्राऽभिव्यज्यते मु
कवित्रयमितिआकाशत्रयेशक्ति।
व्यापिनीसमनारूपेभ्रूविंदोरारम्भाव
सरंध्रंतानावदाकाशत्रयं रीमुद्रा
भिव्यज्यते कीदृशीखेचरीशिव।
स्वचित्राध्वसावस्थानः संबोधमव
स्थाहतानंदोच्छलनात्मकस्फुरत्ताद्र
पानत वहापमासनंयोगीनाभाव
तेष्वंमसेत देशकारंतत्तानावंय
येष्वावस्काविंत्रंय निपूहननतनु।
लोष्ठेस्यनाविज्ञेयणत पतोंवहाम।
हायोगीविगतिश्रांतपथजे इसेवंस

स्थानविशेषानुसरणरूपापि तु ग
तिमेयर्थभावेन जलमार्गेण निस
रः चरन्ते सर्वजन्तूनां विचरीनाम
सास्मृते निश्रीनेत्रसज्ञावनि त्वपि
नयरमेविनि स्वरूपायपर्वमिहभेदा
त्मकमायीयसमस्तदोभप्रवेशात्मा
चिदात्मकस्वरूपो मज्जनेकस्वरूपे म
न्त्रवीर्ये मुद्रावीर्ये चादिष्ठन्तडके।
श्रीमस्मलहृदस्मयेण यकं हृष्टि।
मयेवीजेम कामुद्रावविचरी श्री
वैतो यस्मज्ञायेते मोनिशान्तपदे।
स्थितरतिस्पन्दत्व मन्त्रवीर्यस्वरूपे
स्वरूपे मुद्रावीर्ये संगृहीते यदात्मा
भः श्लीयेन नन्दा स्वात्मरमे पदे इमे
वनामपरेणापि हृदयमात्मकं वि।

शि
सू
२२

27

वरीसत्त्वं भगवत्सूचितं तदत्र सुप्र
सादेनेति ५ गुरुरुपायः गृणात्यु
पदिशति तात्विकमर्थमिति गुरुः
सोऽत्र व्याप्तिप्रदर्शकत्वेनोपायः त
दुक्तं श्रीमालिनीविजये स गुरुर्म
त्समः प्रोक्तो मन्त्रवीर्यप्रकाशकः इ
ति स्पन्देनैवमादिप्रसिद्धत्वात्संगृ
हीतं

अगाधसंशयांभोधिसमुत्तरणतारि
णी १ वंदेविचित्रार्थपदांचित्रांतां।
गुरुभारतीमितिपठंतिकोशाचे
तदपिसंगृहीतमेव गुरुवोप्यारमे।
स्थैर्यत्रयाह्निकाशक्तिः यथोक्तंश्री
मालिनीविजयेशक्तिचक्रेनदेवो।
क्तगुरुवक्त्रेतदुच्यते इतिश्रीमत्रि
शिरोभैरवेपि गुरोर्गुरुतराशक्ति
र्गुरुवक्त्रगताभवेदितिसैवावका
शंददापरमपदश्रामोमुपायः न
स्माद्गुरोःप्रसन्नात् मातृकाचक्र
संबोधः ८ शिष्यस्यभवतीतिशे
षः श्रीपरात्रिंशिकादिनिर्दिष्टतो
माहंविमर्शप्रथमकलानुत्तराकु
लरूपार्थीमायस्सरत्वानंदरूपासती।

शि
स्त
२८

क्षेशानभूमिकाभासनपुरःसरंस्तना
त्मिकामन्देषदशांज्ञेयाभासास्त्वे।
णापिकेनचोनंतेमदर्पपेच्छामेव।
हिरूपोविहृहियोनरकलनेजोमा
त्रहपेणस्थैर्यात्मनावेषणीयेनरंहि
तनाइलस्वमाहृषिनेनानपवरवम
कायान्मीकृतमेयाभासनवनोमद
नहपेणमेयाभासाहूपेणसपांच्य
योकाउततरानंदेच्छासेवठेनत्रिः
कोणवोजंस्वतन्मानंदोन्देषयोग
नयात्क्रियाशक्तामभ्युपगमरूपंमे
कांशोकृतनदोजहृदंलक्षपसंव
ठेनषट्कोणाम्बलवोजंवेच्छाज्ञा
नशक्तिव्यामर्शात्क्रियाशक्तिप्रधा
नत्वाच्छक्तित्रयसांघंठानमयंस्त्र।

दर्शयैयमर्पयंतेविश्वैकवेदनस्वरूपंवि
उत्सुन्मील्ययुगपदंतर्वहिर्विमल
नमयंविंदुद्वयात्मनाविसर्गभूमि
मुद्दर्शितेनवचनपवांतर्विमर्शनेना
त्तनेरपवेनहिंसांविश्रांतेनदर्शयति
वहिर्विमर्शेनत्वकादिमात्रेपंचक
पंचके क्रमशक्तिभ्यः प्रभृति
समस्तप्रपंचयतिः पंचेकस्यास्य
शक्तेः पंचशक्तिनपमस्तीसेको
कत्तः पंचकोटयः प्राप्यपवशक्ति
भ्यः शिवोकसंख्यात्रसारेणातः
शुभ्रमोनियमादिकंत्रुकोवेनावस्
स्थानादंतस्मात्व्योमसमानभूमिया
गेणनविस्पष्टधारणाद्वारणाशब्देना
म्नायेसकालऽपरिभेदविगलने

शि
स्त्र
२४

29

नत्वाभेदाप्रतीत्युर्दिषिनत्वाहस्मा।
भिथानोम्ब्रनरोवर्णोनाभासिनव
स्त्रचोतेसर्वस्हिपर्यैनेवतिपरि
पूर्णाममनवर्णेप्रदर्षयेन्तदेनेशाण
वीजप्रदर्शेनेहृतेनतदुत्तमरश्मात्मा
प्यायिनानाहन्तमयामियद्वाच्यवाव
कस्तंपश्चडर्षस्फारमयंविश्वमितिश
मभिज्ञापयितुमनपवप्रम्पाहारः
श्रुक्तानन्तरानुनाहन्ताभ्यामेवशि।
वशक्तिभ्यांगर्भीकृतमेतदात्मक
मेवविश्वमितिमहामंत्रवीर्यात्मा।
नोहंविमर्शस्यतत्वम् यथाक्रम
ममरमेष्ठिश्रीमदुत्पलदेवपादैः
प्रकाशस्यात्मविश्रान्तिरहंभावोहि
कीर्तितः उक्ताचसैवविश्रान्तिः स

वोयेद्वाननिरोधतः स्वान्तेयमयकर
न्टेत्रस्वात्मीश्वरतापिचेति तदि
यमर्थ्यते यस्मात्त्रकायास्तेवतदेव
ककारमकारप्रमाहारेणानुत्तरा।
विसर्गसंघट्टसारेणकूटबीजेनप्र
दर्शिते श्रेनरमलेरहसप्रकटने
नैवंविधेस्थानविद्यामात्रकापरे
भ्यामन्नायस्त्रचितप्रभावायामात्र
कायाः संबोधिनस्वक्रमप्रोक्तानु
त्तरानंदेच्छादिशक्तिसमूहस्पवि
दानंदघनस्वस्वरूपसमावेशमय
सम्यग्वोधोभवति यतश्चहृदिक
मात्रेणठोकितेन वितनंतस्समस्त
पादेः श्रीपरात्रिंशिकानवालोका
दीप्रकाशिते उंकवसिद्धामनेसा

शि
सू
३९

३१

आऊंउलिनीबीजंजीवस्तनाचिदा
त्मिका तज्जं अकवच्छो मेषाख्यत्रिके
वर्णोत्तमः पुनः आस्यवर्णोदिमा
दियावद्देसर्गिकीकलाः ककारा।
दिहकारान्ताद्विसर्गः पंचधासच व
हिस्थोनस्थलदेयनादध्यपरमपदे
विडरात्मनिस्ववोनेत्यदयाख्यापको
हिसः आदिसांगविहीनात्स्वमंत्राः
स्तुः धारदभुवन् गुरोर्लक्षणमेतत्।
वदर्पदमस्पंचवेदयेत् सज्यः सोह
मिवज्ञानीभैरवोदेवतात्मकः सो
कगाध्यादिषट्किंचिदादिमाध्यत्र
नेयतः तस्माद्विदेस्तथ्यासर्वेमंत्राने
नेवपश्यतीति यतस्मसंदे सर्वेञ्जे
यात्मिकाशक्तिः शिवस्यपञ्चवा।

तितो वंधयित्री स्वमार्गस्याज्ञाना।
सिद्धवर्णादिकेति अनेनैवं भङ्ग्या।
स्तविते ईदृशस्यास्य मातृकाचक्र
सौम्यधनः ८ शरीरे हविः सर्वेथ।
समानत्वेनाभिषिक्तस्य स्वस्वत्वा।
दिस्वरूपशरीरं महृहायोगिनः यत्र
स्मिंश्चिदग्नौ हूयमानं हविः शरीर
प्रमातृतापशमनेन सैव चिन्मा।
त्रेणाभिनिविष्टत्वात् यदुक्तं श्रीवि
ज्ञानभैरवे महाशून्यालये वह्नौ।
भूताक्षविषयादिकं हूयते मन
सा सार्धं स होमः स्रुक्चेतनेति
श्रीतिमिरोद्धटेपि यः श्रियोयः स्व
सिद्धेश्वर्योदानाय योतिवल्लभः तदंग
मत्राणाद्देविडमतेजगनोगतइति

शि
स्त
३१

31

अत्रहिदेहप्रमातृताप्रशमनमेव
विउअर्थः श्रीमद्भगवद्गीतास्वपि स
र्वाणीन्द्रियकर्माणि प्राणकर्माणि
चापरे आत्मसंयमयोगाग्नौजुह्वति
ज्ञानदीपितइतिस्पष्टेन यदाह्योभः
प्रलीयेततदास्यात्परमपदमश्ने।
नैवसंगृहीते लोभोदेहाद्यहंप्रत्य
यरूपइतिहितद्रूपोभट्टश्रीकल्लटः
अस्यच ८ ज्ञानमत्रे यत्सर्वेज्ञानेवेथ
र्मकेनतथ्यमानता उत्पमानता।
योगिनामत्रे यंसवादित्तशोक मू
लेचकालेचकलाकलापविकारजा।
तेप्रतिपत्तिसाम्ये पेकात्म्यतानाम
वितर्कज्ञानेतदासर्वंकेवलीक।
रोतीति अथचयत्त्वरूपविमर्शात्म

केत्यानेनतदस्यात्मसृणियरितृप्तिका
रितयास्वात्मविश्रान्तिहेतुः तदुक्तं
श्रीविज्ञानभैरवे सर्वज्ञकनमसुक्ति।
स्थियमोच्यनदिनादिन भरिताका
रितामात्रवरिमरयेनसृणीनेति युक्ति
हितन्नद्वादशोत्तरशतन्नभूमिकाज्ञान
त्रैपेव पतत्स्वसदेशवहुः सर्वदान्ति।
द्वेदिसनेयेवकारिकयासंगृहीतं
यदातेवंसततदावहितोनभवतित
दातानवतोप्यस्यावदानलेपात ९
वियासंहारेतदुत्रवमदर्पणेन श्री।
केत्यानस्फाररूपायाः शुद्धवियाया
संहारेनिमज्जनेनतदन्यस्यक्रमाक्र
ममक्रमक्रमनवियासंहारस्यसकलस्य
भेदमयस्यविकल्पप्रपंचजन्यस्यदर्शे

शि
त
३२

32

नं स्फुटमस्यज्ञानं भवति तदुक्तं श्री
मालिनीविजये न चैतदप्रसंगेन शं
करेणोपदिश्यते कथंचिदुपदिष्टे
पि वासनानैव जायते स्वल्पपक्वस्य वा
सनामात्रलाभोपि योगमत्रो न जायते
तमनिमसुभोगेषु योजयति विनाय
काशनिततदेनत्र प्रमथान्तस्वतन्त्रास्य
स्तिष्ठिहेत्यमेककालेनतः सततं लौकि
केष्ववस्थाय स्वात्मपदं ढयेश्मेनतेन स
गृहीते अतस्तत्रियंत्रुह्विद्याविम
र्शेन परेणैव योगिनाभाव्यमस्यपदे
हे भवति यथोक्तं तन्त्रसारे तेषु सं
किंकुर्वीतेति तन्त्रालोकयतिश्रीसर्वे
श्रीसंदेशेपि अतः सततमुद्यमतः स्व
दतनविविकजागदेवनिजेभावम

यिरेणापि गच्छतीति एवं चित्तमेव
इमतः प्रभृति मन्त्रवीर्यमुद्रावीर्यान्त
मपि प्रधानेऽच्चाररहितेन वस्तुचेता
मेव विचिंतयन् यः समावेशमभ्ये
ति शाक्तः सोऽत्राभिधीयत इत्याश्वान्त
शाक्तोपायं विविश्य यथानाविलम
प्रतिविद्यासंहारेणाड्स्वमदर्शनमि
ति स्वैरेणैव तदनुषङ्गेनाणवोपाय
प्रतिपादनस्यावकाशं दत्त इति शि
वं १० आदितः २२ इति श्रीशिवसू
त्रविवृतौ शाक्तोपायप्रकाशनं ना
म द्वितीय उन्मेषः ॐ नमः शंभवे ॥
इदानीमाणवोपायं प्रतिपिपादयि
षुरणोत्मावस्वरूपं दर्शयति आ
त्मा चित्तं, यदेतद्धि विषयवासनाकुले

शि
सू
२२

33

ततोस्मिंस्तदध्यवसायादिव्यापा
रवृद्धंवेदनोद्रूपेन देवानिऽभिवि
दात्मकस्वस्वरूपाख्यायामत्वादि
ह्मसवलस्वेनेनयोनीः मेवरतीति
शान्माश्राणरिम्यर्थः ननुचिद्देक
रूपस्यास्यानंतमस्ति मननयवचैत
ममात्मेति स्वभावभूतत्वाविकेत
स्वरूपप्रतिपादनाशयेनसर्वमा
त्वितिनश्दानीनेडदीयसंकोचा
वभासप्रयानाणवदशोचिमेनेति
नपूर्वापरैवेषम्य अस्यचितस्वरूप
स्याणवात्मनः । ज्ञानेवंधःसुख
दुःखमोहाध्यवसायादिहीतरूप
तउचितमेदावभासनात्मकेयज्ञा
नेतदेयसमाशितवादेवयंसम

इति तदुक्तं श्रीतंत्रसद्भावे: सत्त्वस
त्त्वो राजसस्थश्च तमस्थो गुणवेदक
पंचपर्व्वेटते देही स्थानात्स्थानान्तरं
व्रजेदिति एतदेव तन्मात्रोदयरूप
ण महाहेतुद्विवर्त्तिना पुर्यष्टकेन
सकलस्तदुक्तं प्रलयोऽङ्गं च भुंक्ते
परवशो भोगं तज्ज्ञानात्संसारे दिने
नप्यत्रदिते अतः सस्तीनपायसं
त्रकरणे स प्रवदत्र ह इमे नत्यक्ति
वियानायस्पदशाहि न तु च ज्ञाने
प्रकाशके लोके आत्मा चैव प्रका
शकः अनयोन पृथग्भावाज्ज्ञाने
ज्ञानी प्रकाशते इति श्रीविज्ञान।
भैरवे कण्ठोक्तं ज्ञानमपि प्रकाशम
यमेवेति कथमस्यैवं यत्तूपतं स

शि
सू
३४

34

समेतत् यदि परमेश्वरप्रसादादेव
प्रत्यभिज्ञायेत तदा तन्मायाशक्ते
र्नैवं विमर्शस्तदा २ कलादीनां
तत्त्वानामविवेको माया किंचित्
कर्तृत्वादिरूपकलादितत्त्वानां
तत्त्वानां केवकपुर्यष्टकस्थूलदेह
हेन्तावस्थितानां योयमविवेकः
पृथक्त्वाभिमतानामेवापृथगा।
त्मत्वेन प्रतिपत्तिः सा मायातत्त्वा।
ख्यातिमयः प्रपंचः तदुक्तं श्रीतंत्र
सद्भावे कलोद्दलितचेतनो विद्या
दर्शितगोचरः रागेण रंजितात्मा
सोबुद्ध्यादिकरणैर्युतः एवं माया
त्मकोबंधः प्रोक्तस्त्वेस्पादवात्मकः
तदाप्ययत्नतोयमीश्वेवसमा

मतः तत्रासौ संस्थितः पाशवः पाशि
तत्वैस्तुनिष्ठतीति स्पंदेतत्र प्रबु।
द्धपियस्त्वैतैः स्वस्थितिस्थरनिद्य
तेइमनेनैवतत्रंग्योकें यनश्चैवतत्
प्रशमाय २ शरीरे संहारः कला।
नां महाभूतात्मकेषु येष्वकत्वेपस
मनात्तेयतस्य लेस्त्वन्मेपरशरीरेत
त्रयाः पृथिव्यादिशिवांततत्वत्रया
कलाभोगास्ता संसंहारः स्वकार
णे लयभावनयादाह्यदिचिंतनुप्र
ग्गावाध्यातव्य इतिशेषः यदुक्तं।
श्रीविज्ञानभैरवे भुवनाध्वादिरूपे
ण चिंतयेत्क्रमशोखिलं स्थूलसू
क्ष्मपरस्थित्या यावदंते मनोलय इति
तथा कलाग्निना कालपदादुत्थित्य।

शि
सू
५५

35

तेनस्वकंद्वरं स्तुहुंविचिंतयेद्ंतेशा
नाभासः प्रजायते इति एवमादिवा
गमेष्वस्ति अनपवर्तेस्यारकरणध्या
नवर्णस्थानप्रकल्पनैः योऽभेवसमा
वेशः सम्पगाणवउच्यते इति श्रीमत
सर्वशास्त्रेष्वपन्यादेवाणवेनोक्रम
संगृहीते एवत्रयपर्यवमानभ्यपाशा
क्तोयमित्येतदस्माभिरन्यापिसंदर्शि
त्वास्तेवादितेसंवादयिष्यतेकिंचि
त् एवंध्यानाद्विमाणवमुपायंप्रद
र्शयतेदकयोगंदेमानप्राणायामा
धमाणाप्रत्याहारसमापीन्यदर्शीय
ति ध नाडीसंहारभूतजयभूतकैवा
ल्यभूतत्यकानि योगिनाभावनी
यानीतिशेषः नाडीनांप्राणापानादि

वाहिनीनामुभीणां संहारः प्राणा
पानयोरैक्यं कझोदानवहाम्मनिमथ्य
नाङ्गाविलीननापादने यडकेश्री।
मस्तकच्छेदे अपसव्येनरेच्येनसव्येने
वनपूरयेत नाडीगेशोथनेहितस्मो
त्तमार्गपथसवेतिः देवशान्तर।
णाद्रोधःप्राणायामस्थिथास्मतेः
सामासुवहिरैनेबपूनस्याभ्यंनरेव
यः अभ्यनरेणरेच्येनपूर्येनाभ्यंनरे
णनः निसेदकुंभकेकुक्नाकार्यो।
स्याभ्यंनरास्त्रयः इतिसूत्रानोप्यि।
वादीनाजयोधारणादिभिर्वशी:
कारः यथोक्तेनचैववायवीधारणा
सुद्धप्रात्रेयीनाभिमध्यनः माहेंद्री
कंठादेशेनवारुणीचंटिकाश्रिताः

शि
सू
१९
36

आकाशीधारणाम्न्भिसर्वेसिद्धि
करीस्यैनेति सूत्रेभ्यः कैवल्यचिन
स्पनतः प्रत्याहरणं षडंकेनत्रैवः
नाभ्यांहृदयंसंचारात्मनश्चेंद्रिय।
गोचरान् प्राणायामस्थानर्थस्तत्र
प्रशंगनइतिस्त्रनइति हृदयानाभे
प्रणाम्यविषयेभ्योमनसम्बनत्रैव
संचारणादिमर्थः सूत्रेभ्यः पृथक्के
नदत्रपरकस्वस्कस्वसंस्कृदविदात्म
ता षडंकेनत्रैव भिन्नाक्रमेणसर्वो
णिडस्मनानानियानिचसर्वोक्तल
दोणैर्दैविमक्तास्वस्कृदनोग्रजेदि
ति भूतसंस्थानभूतपृथक्कविषयसं
चटाइतियत्संवेउकेनसंग्रोभवोपाय
समाविहसाप्रयत्ननोभवतीदंना

एवोपायप्रयत्नसाध्यमितिशेषः
देहभूतप्राणग्रामप्रसंहारयोः।
एतध्यानसमाधिभिर्योनततत्वबु
ध्यासिद्धिर्भवति सामोहावरणान्न
तन्मन्त्रज्ञानादिमाह ५ मोहावर
णात्सिद्धिः मोहयतीति मोहो मा
यातत्कृतादावरणात्सो कथारण
दिक्रमसमासादिना ननततत्वभोग
र्यासिद्धिर्भवति न तु परतत्वप्र।
काशः यदुक्तं श्रीमल्लक्ष्मीको।
लार्णवेः स्वयंभुर्भगवान्देवोजन्न
मसंस्कारवर्जितः निर्विकल्पपरं
धाम अनादिनिधनं शिवं प्रसक्तं
सर्वजन्तूनां न च पश्यति मोहित
इति विगलितमोहस्सततमध्या

शि सू ३२

37

मंप्राणमाश्रित्यप्राणापानपर्यान्तरे
श्चालस्यज्ञानशक्तिंजानतस्यैववास
नेतभेन प्राणादिस्थूलभवेनमक्का
सूक्ष्ममपर्यान्तरे सूक्ष्मानीतेनपरमे
संपुटेनलभ्यतेयतः प्राणायामः।
समनिर्दिष्टोयस्मात्तुश्रयवेनेत्रतः प्रा
णादिरूपणहृनिर्याचितमात्मानमुत्पूय
नेमक्कानेपरमेधामप्रविशेतत्स्व
चेतसाप्रत्याहारइतिप्रोक्तोभवपा
शनिकृन्तनः धीगुणान्समतिक्र
म्यनिध्येयपरमेविभौ ध्यानाख्ये
येत्सेवेद्यध्यानेनतस्यविज्ञेयाः
धारणापरमात्मत्वेधार्यतेयेनसा।
वेदा धारणासाविनिर्दिष्टाभवपा
शनिवारिणीश्वपरस्यैवसमेव

जगद्यस्मिन्समानयोः शिवोहम
द्वितीयोहंसमाधिः साध्वरः स्फुर
त्तिश्रीमन्मृत्युजिद्भटारकनिरूपि
तनीमाधारणाभिरपियत्नतस्समा
वेशएवभवतिनत्वमितासिद्धिः त
दाह ८ मोहजयादनन्ताभोगात्स
हजविद्याजयः मोहमाख्यास्याण
कसमनोनपाशात्मनोमायायाज
यादभिभवात्कोहशादनन्तः सर्व्व
रप्रशमपर्यन्तश्चाभोगोविस्तारोय
स्यतादृशाद्देदनाद्यमेस्मादनि
निरूपितात्स्वपायाः सहजविद्याज
योलाभोभवति प्राणवोपायस्या
पिप्राकोपायर्येवसानादिस्त्रकत्वा
त् तथाचश्रीस्वच्छंदेः समनांतवा।

शि
सू
३८

38

रागोद्वेषपाशजालमनंतकं इत्युप।
क्रम्यपाशावलोकनेमम्कारस्वरूपा।
लोकनद्धियत् आत्मव्याप्तिर्भवेमेषा
शिवव्याप्तिस्ततोमथ्या सर्वेत्तमदि।
गुणायेत्यानध्यायकान्नभावयेयद
शिवव्याप्तिर्भवेमेषावेतन्मेहेतवृषि
ग्गीतिध्येकेनात्मव्याप्त्यंतस्यमोहस्य।
जडस्मनाशिवव्याप्यात्मनः सहज
विद्यायाः प्राप्तिरुक्ता यदुक्तेनैव
आत्मनस्वेतनस्यकाविद्यातस्वेनि
योजयेत् उन्मना मांत्रविज्ञेयामन
सकलस्य उच्यतेसंकल्पात्कमतोज्ञा।
नम्बेदनं युगपस्थियते यस्मात्साच
पराविद्यायस्मादन्यानविद्यते वि
दन्तेत्वयुगपत्सर्वज्ञादिगुणास्य

यात वेदनानादिधर्मस्य परमात्मव
बोधना वर्जनात् परमात्मत्वेनस्मा द्वि
ष्येतिबोध्यते तत्रस्थोऽव्यजयेर्भेज्ञः।
यदंपरमकारणमिति एवमयमा
त्मादिनसहजाविद्यः ७ जाग्रद्दिते
यकारः तत्रापिसुद्दवियोनदेकः।
व्याप्तोजागरूकः स्पूर्णविमर्शात्म
कस्याहंताया एव याथाद्दनोयमिदं।
तावस्तृ यंपेवेशावभासात्मकं जग।
तत्केवारस्मिर्थस्यतथाविधोभवति
विश्वमस्यास्वधीधितिकंस्यस्फुरतो
त्यर्थः यथोक्तं श्रीविज्ञानभैरवे
यत्र यत्राक्षमार्गेण चैतन्यं व्यज्यते
विभोः तस्यतन्मात्रधर्मित्वाच्चिल्ल
याद्भरितात्मतेतिश्रीसर्वमंगला

शि
स्त
३९

यामपि शक्तिश्शक्तिमांश्चैवयया।
द्वार्थहृदयस्तच्यते शक्तयोस्यजग
त्सर्वंशक्तिमांस्तुमहेश्वरइतिहृद
याख्यायेसर्वदास्वस्वरूपविमर्शा।
विष्टः ८ नैतकश्चान्मामस्यांतर्वे
त्तागरादिनानाश्रमिकाश्रंपंचस्वप
रिस्पंदलीलयैवस्वमितोऽप्रकटया।
नीतिनैनकश्चात्मा तद्उक्तंश्रीने।
त्रसदेवीमहेश्वरनैनकाद्येसम
मपटलेदेवीकृतस्तवे नमकोशे
नांतरात्माननकःकोशरंतिनं
भेठोश्रीनारायणेनापि विरहो
पेषसहीजगभैत्रैलोकनाटकं
पत्नाम्यहरंसंहृतेनतःकोमःक
विःदमःसर्वागमोपनिषद्दृश्री।

प्रत्यभिज्ञायां संस्थास्थानएयश्चवर्त
यिनास्त्वेमजगतिजागरूकयक
यवपरमेश्वरइति यवंविधभास
जगन्नात्मानेनकस्मभूमिकाग्रह
एपदवेथस्यानन्तरगमाह १ २
मैनतात्मा रज्यतेस्मिंजगन्नाथः।
श्रीउग्रदर्शनाशयेनात्मनेनिरंग
नन्तहूमिकाग्रहएस्थानमेतरा।
न्मासेकोचावभासमनन्त्वःस्वत्र
थानोवाग्यकस्पोदहोपहूयांत
योगरीवस्तत्रद्वयंकृतनपदस्वक
रणपरिस्पंदक्रमेणजगन्नाथामा
भासयतिउक्तेचश्रीस्वच्छंदे युर्य
हकसमावेशाद्विचारसर्वजंतवु
मेतनात्मासविन्तेयरसमयोनिश्व

शि
सू
वं
40

योमनः स्थमंतरात्मरंगेनृत्येनास्य
प्रेक्षकाणींद्रियाणियोगिनःस्वह
रंदींद्रियाणिसमास्वाद्याप्रकटन
प्रमोदनिर्भरंस्वस्वरूपमंतरेवत।
यामाह्नातरूंवैतितन्मयोगप्रशुप्त्या
विगलितविभागाचमत्काररससं
पूर्णतामासादयंति यच्छ्रुतिः प
रांचिखानिव्यतृणत्स्वयंभूस्तस्मा।
त्पराङ्पश्यतिनांतरात्मन् कश्चि
द्धीरः प्रत्यगात्मानमैक्षदावृत्तचक्षुरमृ
तत्वमिच्छन्निति श्रसव ॥ धीव
शात्सत्वसिद्धिः धीस्तात्विकस्वरू
पविमर्शनविशारदाधिषणातद्
शात्सत्वस्यस्फुरत्तात्मनःस्वत्वंसं
नरपरिस्पंदस्यसिद्धिरभिव्यक्तिर्भ

वतिनाथेवसात्विकाभिनयसिद्धि
बुद्धिकौशलादेवलभ्यतेनायंवस
फुरणात्मकमन्त्रासादनादेवास
सिद्धः स्वतन्त्रभावः सिद्धः सैषस्व
न्त्रभावः सहजज्ञानकर्तृत्वात्मक
मशेषविश्ववशीकारित्वात्तच्चे य
उक्तं श्रीश्रीनाथपदैः प्रयेत्स्वाते
च्छशक्तिर्वा साश्रीकालीपराकले
तिश्रीसंवेदेपि सर्वे भूतानि भूतानि मे
त्ववभाध्येयेसरताः निमंतस्ववशा
लितेशिवभावनयासदेति यष्टस्व
नेत्रभावोस्य यथानतत्रतथामत्र य
त्रैदेहेयोगिनः स्वाभिव्यक्तिः जाता
नेत्रयथा नथामत्र सर्वत्रसंवेदाव
हितस्यसाभवतियत्कं श्रीसंवेदस्व

शि
सू
५१

च्छंदस्यैव स्वच्छंदः स्वच्छंदे विवरेत्स
देत श्रीसंदेपिलभेनेतन्मयत्वेन
यरीद्यंतनत्वमादरात् यतः स्वतंत्रता
नस्यसर्वैश्वयमकृत्रिममिति नचैवम
यफदामेननभाव्यमपितद्वीजाव
धानं कर्तव्यमितिशेषः वीजेविश्व
कारणंस्फुरत्तात्माशक्तिः यदुक्तं
श्रीमृत्युजञ्जट्टारकेसायोनिः सर्व
देवानांशक्तीनांचामनेकधास्मृ
तोषोमात्मिकायोनिस्ततः सर्वंप्र
वर्ततेस्मादितत्रयवधानयात्मनि
वीजेवधानेस्ययोस्ययश्चित्तनिवेश
नेकार्यं यद्वद्धिमसमेतो श्रासनस्य
सर्वफदेनिमज्जति श्रसनेनिःसीम
कात्मेनस्थीयतेनास्मितिमासनेपरे

थाकेवलं यस्त्वेतिहृतिपरिकृता।
परापरध्यानधारणादिसर्वक्रिया
प्रयासोनिर्ममनेतर्मुखतयानदेव
परामर्षतियः स्वात्मानायासनया
न्देविश्वप्रवाहहेतौस्वेच्छोच्छल
नादियोगिनिपरामृतनसम्बद्धेनिम
ज्जतिदेहादिसंकोचसंस्कारखंडेने
नतन्मयीभवतियस्यैकश्रीमत्सुजि
ज्झटारकेएवंनीविध्यानेप्रवृंजीतना
धलंत्राचमध्यतः नाग्रतः पृष्ठतः
किंचिन्नियोजनमार्ध्वयोरुभयोरपि
नांतः शरीरसंस्थानेनबाह्यभाव।
येन्काचिन्नकाशेवधयेलक्षन।
किंहष्टिंनिवेशयेतनचाक्षोमीलनं
किंचनकिंचिद्दृष्टिंवयनेअवलंबे

शि
सू
४२

निरालंबमालंबंनैवभावयेतेनेंद्रि
याणिलीकृतेहृषिः भूतानिशा
हस्यपरमाद्यः पवेमकासमाके
वलेतन्मयीभवेत सावस्थापरमाशे
कोशिवस्यपरमात्मनः निराभासप
दंततत्त्वाप्यनिवर्तनेइतितदेवं
नाउंमहायाणवोपायक्रमासा
दितमोहजयोन्मज्जत्स्वविद्यात्म
कशाक्तबलासादनशकथोदीनी
कृतपरामृतस्फुरदात्मकरूपोभवया।
दयोगीसमाज्ञानिर्माणमायादय।
तिस्वसैवेनस्वसंवेथीसाक्षाचिद्रसा
शयानंतात्मांगत्वद्रूपेयथेहदेवदेवे
दकावभासात्मकेनिर्माणमायाद
यतिनिर्मितैवतद्रूपोयतिपयसांव

रान्मनश्चेंद्रियोयोच्चारान्तःप्राणापाया
मसस्मन्तर्थस्यस्य प्रशांतइतिस्फुरन्त
प्रतिपदयात्राभोगाणस्यविषय
योमलमस्थन्तैवैवसंवेदे यड्के
ष्ठीलक्षंछेदे नदेवभवतिस्मलेस्य
लोपापिवशा यतःप्रकाशानन्दे
येस्थलसत्वमविभेदेननदेकेसम
वस्थितेमित्मास्वक्षेदभेदति प्र
त्यभिज्ञायामपिशान्मानसमतपवा
योऽलोमपवमस्यलाभायोऽकृयोक्त
थ्यकस्थितिज्ञेयंनवेति आगा
मेपि सततयास्फुरतिजलमहिमे
वयोवेदयरुर्वज्ञागमात्रिये
नासे ततः वतस्यकर्तव्यंतसम
श्चिमजन्मनीति श्रुतैनेवाशयेनो

शि
व
भट

53

ॐ यत्नदेवस्तिर्वायस्य सर्वित्तिः स्फी
ऊतेनाखिलद्यास्त्रिहृत्तलजगत्
संपश्यन्नस्ततत्तेत्रक्षो जीवन्मुक्तो।
नेस्मेवस्याशरमेननस्यदेशनिपा दे
ते नैवैवस्वशक्तिमतानिर्मितभूत
भावप्रार्यवेतोस्य जन्मादिवंयः
कश्चिदिमाह विद्याविनाशो जन्म
विनाशः श्रोकायाः सहजविद्या।
याश्चविनाशि सततोमग्नतयास्फु
रणं जन्मनो ज्ञानसहकारिकर्म।
हेतकस्यडुःखमयस्यदेहेन्द्रिया
दिसमुदायस्यनाशोविध्वंसः संप
त्रयव यडुक्तं श्रीकंठसम्प्रपंचंप
रिमजन्य हेवैपादेवलदाण लाण
दिकेनयाप्रर्णपाशाणसवरावे

शिवाद्यविनिर्यंन्तेभावाभावोप
बृंहिते सर्वंशिवमथाख्यातत्वाभ्युपो
ज्जृम्भनयाभ्युपानश्रीसंदेहस्वनिवो
णपरेश्वहंसरूपावेयपरागते नहि
दृक्षाविमथ्यतेगताभ्युपोनजाय।
त इतिश्रीमन्मुजिनपितनत्रियंव
निर्वकेशास्यन्तेहलेचफवे दिव
नयोगमार्गेणादृष्टाभ्युपोनजायत
इतियदातस्यहविद्यासद्द्वयमस्य
निमज्जतितदाकवर्गादिषुमहेश्व
र्यायाः पश्चमातरः अपिषाध्योभव
तीतिपोषः यासाशक्तिः जगद्धा।
नः कथितासमवायिनी इच्छात्व
तस्यसादेवीसहसिद्धेः पतिपयत्ने
सैकापिसत्यनेकत्वंयथागच्छति

तत्कृणत्वप्रवेसेनदितिज्ञेयंनामथो।
निरुद्धनिश्चितं ज्ञापयंतीनगतमेत्र
ज्ञानशक्तिर्निगद्यतेएवंभूतमिदंव
स्तुभवतीतियदापुनःजानातिदेव
तत्वंइदंएवंमन्त्रक्रियोच्यतेएवंसेषा
द्विरूपासिपुनर्भेदैरनंततनोत्यर्थोपा
यिवंशान्यामाश्रिताम्णिरिवेश्वरे
तत्रतावत्समापन्नमातृभावाविभि
द्यतेद्विधाचनवधाचेव पंचाशद्
वमालिनीवीजयोन्यात्मकाद्दा
द्विधावीजस्वरामतःकादिभिश्च
स्मृतायोनिः नवधावर्गयोगतः
भेदतःवीजमत्रशिवःशक्तियोनि
रथाभिधीयतेवर्गाष्टकविभेदेनमा
हेश्वर्यादिवर्गाष्टकं ओनवर्णविभे।

देनशनार्धकिरणेनतगजलारुहा।
णेवाचकत्वेननत्संख्यानेनानिवेश
नेतिश्रीमालिनीविजयेनोक्त्यमित
नीमायारमीस्वरीपरावाहृत्प्रसरंती
च्छाज्ञानक्रियारूपतोभिन्नावीज।
योनिर्भ्रौवर्गादिरूपोशिवशक्ति
माहेश्वर्यादिवाच्यकामादिदेवानरूपे
मातृकात्मनोभिन्नासर्वप्रमातृ।
पुंविकल्पकसविकल्पकनतत्संवे
दनदशास्वंतःपरामर्शात्मनास्व
लक्षत्मशक्त्यानुवेधनैविदधनाव
गेवर्गादिदेवताधिष्ठानादिद्वारे
णस्मयहर्षभयरागद्वेषादिप्रपं
चप्रपंचयन्संक्रुवितपरतेद्दे।
हादिमयनमापादयंतिनडक्के।

श्रीतिमिरोद्घट्टपिकं प्रचितिमथ
स्याज्जलपाशावलंबिकाः पीठेश्व
र्यो महाघोरा येभ्यो मुक्त स्वच्छन्दिति।
सर्वोमपि सर्वादिंस्तानापि ह्यानं।
मातृकेति सा मामे नो कामिदं तव्श्रा
मन्नैपि श्रमाद्यन् माहेश्वरादिभिः
पशुजनापि ह्यात्मभूताभिरपि शाह्वा
त्रवेधद्वारेण सम्मोहयन्ति स्मशायेन
तिनिशोभः यत एवमतः शुद्धविद्या
स्वरूपशुकशुक्तिभिरादिनमापिय
थानन पश्यन्ति तथा सर्वदशा स्वयो
गिना सावधानेन भवितव्यमित्या
ह त्रशुचन्तर्थं ते लवदासेन्यम त्रि
भुजागरादिशुपदेषुवन्तर्थं शुद्धवि
द्याप्रकाशास्वरूपत्वयानेन्दस्मान्मके

धाम नैलवद्दितियथातैलंक्रमे
णाधिकमपिवेश्मादाग्धंयथा
भातितथासेवंतिह्याधिपदेषुमे
षोपशांत्यान्मकांघ्यतकोटाः परि
स्फुरनातततयेरसेनमध्यदशामव
हुभयुक्ताध्यातयातयेनतन्मयीभा
वमाप्नुयात्तजायन्नत्तमहस्रमेषु।
तयोभोगसंभवरसनेनोघमपाक्रि
येक्रोत्तंसंथावंहुभमाजः स्वरमग्न
सहस्रागवादिपदेष्वसन्तामात्रेव
र्युस्माके त्रियतभोक्तावीरशेइति
पंगाभवेपायात्तुगुण हठपाक।
पुत्राजागवादिसद्वारोदर्शितः
येनेनत्रस्वत्रेणाणवोचित्तावष्ठ
भयुक्ताद्दलकंजागरानिदत्र

शि
सू
५८
48

यंतर्परसासिक्तं कार्यमित्युक्तमि।
त्याशयः अज्ञेनायमाह्मयः स्ववि
मेनप्रविशंतप्राणादिस्थलभावे।
हमनस्वात्मत्मयस्यांतर स्वात्मानी
मेतपरमंस्पंदं लभते यतस्सप्त
स्यप्रविशेतस्वचेतसैनिश्चीमत्सज्जे
ङटारकेनिरूपितनीत्साप्राणाया
मध्यानधारणादिस्थलोपयामस्वरि
सज्यास्वचेतनाविकल्पकस्वरूपेण
तर्सुखांतविमर्शचमत्काराद्मना।
संवेदनेन प्रविशेत्समाविशेत्की
हक्षमयः शरीरप्राणादिप्रमातृ
तां नत्त्रैवशिष्यमत्कारसमज्जनेन
प्रशमयत् तदुक्तं श्रीस्वच्छंदेव्या
पारेमानसंसस्यकोवोधमात्रेनियो।

जयेत् नदाशिववनमभ्येतिपशुर्मु
क्तोभवार्णवात् श्रीविज्ञानभटा
रकेपि मानसचैतनाशक्तिरात्मा
चेतिचतुष्टयोमयदाश्रियेपरिस्फी
णेनदातङ्करंववपुरितिपतदेव
तानगर्भेस्तोत्रेविहायसकलाः।
क्रियाजननिमानसौः सर्वतोवि
शुकरणक्रियाशुरुतिपारतेः
यौज्वलैस्थितैस्तदनुभावतः स
पदिविग्रहनमापरात्दशानभरतेद्ध
तापरस्तत्वामृतसंपदतोश्मनेनः
महाशुहाभिन्नोचद्दशुकंच श्रेय
परमपदप्रविष्टस्तसमर्वल्लवा।
भाव्यायदापुनः प्रसरणंभवतित
दा प्राणसमाचरेसमदर्शने पर

शि
स्तु
४८

स्फुरणात्मकशक्तिपरिमलसंस्फु।
तस्यशाणस्यसम्यगितिविकसितस
मग्रस्फुरणात्मकोऽतएवह्यंभवलाद
रंषद्वहिंद्रमेदाचरेश्वसरणेनसंवि
दानंदाघनत्मैयकस्वपदर्शनेनसंवे
दनस्यात्मवेदनास्वसंभवतीस
थ्यः उक्तंचश्रीमदानंदभैरवेउन्ट
न्मुलैकिकाचारमहेतेश्वक्तिदं।
श्रयेतसमंसर्वदेवानांतथाव।
र्णाश्रमादिकेद्माणिसमतादर्शी
समुक्तःसर्वैवर्थैवैः श्रूतपवश्रीश्र।
समभिज्ञायाद्रुहिश्चाणाश्रसर्वैयिवास
देशायक्षपादानानाहितसंकोचा।
नोविश्वात्मस्वरूपलाभपर्वैतिवो
के यदानंतत्मैकस्वरूपैवयानाव

क्षं मप्रकर्षं लभंतेयोतीतपदमे
वमयंनसमाविशंतिअपितुसर्वो
परकोटिसंवेद्यन्तर्यचमत्कारमा
त्रेपवसंतुष्टास्तेनंदस्य मध्येव
रथ्रसवः सर्वोपरकोद्योतन्तुर्यरसमा
स्वादयंतोमध्येमध्यदशायामवरो
क्षोभः प्रसवोन्मकानान्माक्रांति
नः सर्वोजायतेनतुविद्यासंहारे
तडकस्वरूपदर्शनमित्युक्तस्वा
र्थेनीमासदाव्याप्नुवन्तीसर्व्वः तु
केमालिनीविजयेवामनामात्र
लाभेपियोप्रमत्तोनजायतेनमैः
मेषुभोगेषुयोजयंतिविनायका :
नस्मात्वतेषुसमिस्किं ऊंवीतोनम
वोछ्येतिप्राप्यपिसंवादितम् प

पि
स्त्व
५८
58

वमेवप्रसवेपिप्रहृतेयादितर्येरसं
वेष्टमेनमय्यपदेष्टुनरितिसिंच।
त्रिनद। मात्राहृग्रसयमेयानेनव
षेमसप्तुनरुत्थाने मात्राहृपद।
थैश्रुश्रमयसंयानेचत्स्तमायस्यते।
यानेवाचोवाचस्पगोचरः मनश्चि
नयतेयानिवृद्धिश्चविकल्पयेत
मेहेष्टुतानियामेवपस्तवेघनया
स्थिते यस्मनास्मिमनतेवत्तनेष
मः प्रयत्ततः इतिश्रीस्वटनिद्
पितनीमाविस्तमिदमहामिति।
चिद्रनामद्रूपतेसर्वेत्रात्रसंदयतः
सर्वोकारवरूपसर्वोन्नष्टसापरि।
हारितनत्वैकचनचमत्कारमय
स्वभावस्पष्टुनरुत्थानमजंनतदे

कंसंपन्नंसंपूर्णत्वंयोगिनोभवतीम
र्थः तदुक्तंश्रीस्वछंदेसमत्वंच
तथैवयोगिनामपियन्मनस्तुपा।
कमयस्यज्ञेयमयोभावःस्थिरःसु
र्णःसंमततःमनोनचलेततस्या।
वोवस्थागमासतु यत्रयत्रमनोया
तितैयतत्रैवचिंतयेत् चलित्वाया
स्यतेकुत्रसर्वंशिवमयंयतःविषये
षुचसर्वेषुइंद्रियार्थेषुवस्थिते य
त्रयत्रनिरूप्येतनाशिवंविद्यतेक्वचि
त् इति इत्थमासादितप्रकर्षयो।
गी शिवतत्त्वोजायतेतत्पर्यपरिशी
लनप्रकर्षात्मामतर्यातीतपदः
परिपूर्णःस्वच्छस्वछंदचिदानंद

शि
सू
४९

59

येनेनशिवेनभगवतातत्सोदेहक
लायाश्चविगलेनानतस्मोजायेतेन
हिगलेनस्माहाच्छिवचवासाविन्म
र्थेः नथाश्रीकालिकाक्रमेतस्माने
मसंदिग्यंवुद्ध्यायोगंग्रशेम्त्रत्वात्
श्रविकल्पेनभावेनभावयेतन्मये
त्वतः यावर्तेत्समतोयातिभगवान्
भैरवोब्रवीत् इति एवमपिवयेने
देनहिभोगइति स्तायोक्तनीत्याप
नतभोगातेवाहनमात्रश्रयोजना
देहस्थितिरस्यनातिक्रमणीया।
स्याद् शरीरवृत्तिर्व्रते प्रोक्तदृशा
शिवतत्वस्ययोगिनःशिवाहंभा
वेनवर्तमानस्यशरीरवृत्तिर्व्रतंने।

यत्तनदेवद्रव्येनस्वस्वरूपविमर्शो।
त्मकोनिमोदितपरस्वजानतमस्स
नियमेनात्रुहेयमस्पनथाचस्व।
च्छंदेस्वप्रदीमेयथावक्रोशिको
दस्यनेचास्वरेदेहस्वाएास्थितो
ष्यामानहलोयेतनदस्वकादे।
हस्याएाघवास्थितेसेवशिवसमा
विष्टवत्तुके नष्ठवस्लसदेहस्थि
तिवतीरिकेवंतउयप्ठकेपद्रुके।
श्रीविकसारेदेहस्थितामिस्त्वद्वार्य
स्यर्थास्त्वदित्तोत्रुयःसततस्त्वस्थयरः
प्रोक्तःशेषार्थैश्चास्थियारक रीति
श्रीकल्पपंचिकायामपि श्रवक
लिंगिनेदहासमांघनेमरीच्वयः
लिंगिलनोपसर्यनिहत्यतिस्त्रमनय

शि
सू
५८

50

यतः एवंविधस्यास्य कथा जपः
अहमेव परो हंसः शिवः परमकार
णमिति श्रीस्वच्छंदनिरूपितनीत्या
निममेव पराहंभावनामयत्वात्ती
नस्य देवातिदेवस्य परबोधस्वरूपि
णः विमर्शः परमा शक्तिः सर्वज्ञा
नशालिनीति श्रीकालिकाक्रमा
निरूपितनीत्या महामंत्रात्मका
केनेकाहंविमर्शो मेऽत्रस्य यद्यदा
लाभादिनतदस्य स्वात्मदेवताविम
र्शनवर्त्तनावर्त्तनात्मा जपो जायते य
दुक्तं श्रीविज्ञानभैरवे भूयो भूयः प
रे भावे भावना भाव्यते हि या जपः सो
ऽत्र स्वयं नादो मंत्रात्मा जप्य ईदृश इति त
था सकारेण बहिर्यांति हकारेण

विशेस्तुनः हंसहंसेसमतोमंत्रजी
वोजीपतिनित्यशः बहूनानिदि
वारात्रौसहस्राण्येकोविंशतिः ज
पोद्दिष्टाविनिर्दिष्टः स्वल्पभोऽल्पभो
जंऽपैरितिरीहराजूपवनघतोस्यचयो
माह दानमात्मज्ञाने श्रोकेचेतनम
नूपस्यात्मनोयज्ञाने माहात्म्यकाररस
दस्यदानंदीयते परिषणांस्वहूपं।
दीयते यंश्यते विश्वोमेदः दीयते।
योऽध्यनेमयास्वरूपं दीयते रसेन
लब्धः शिवात्मास्वभावस्थानेनेति
क्षुत्वा श्रव्य चदीयते इति दानमात्म
ज्ञानमेवानेनोनेवापिसिद्धोदीयते
नेष्ठंकेदर्शनान्स्पर्शनाद्वापिविना।
नाभवसागरातत्तारयिष्यति योगी

शि
सू ५१
51

द्गः कुलाचारप्रतिष्ठिता इतियश्चो
क्तदृशाशिवतुल्यतयानिरूपितएव
सतज्जपचार्यनिरूहत्वान्निजशक्ति
चक्रारूढः सएवतत्तदुपदेशणान्य
प्रतिबोधकस्माद्धयोविमर्शोज्ञा
हेतस्य सर्वोमशुमानोमोविपक
वर्गादिशुमाहेश्वर्योद्याः पशुमा
नरस्यभिहितरूपामाहेश्वर्या।
दिचक्रेनबोतिहन्तिविदितस्वमा
हात्म्यत्वात् प्रभुत्वेनचप्रतपत्तिः
सत्ताहेतुः जानातीतिज्ञाज्ञानप्र
क्रियासाहेतुरुपदिष्टाज्ञानप्र
तिबोधयितेहसः अप्यलचक्रिव
र्गक्रमपरतंत्रीकृतत्वात्स्वात्मप्र
प्रभविष्णुः कथ्यसमात्मबोधयेत

यश्चाह्वापहृयाते स्वं दोत्र सूत्रे व्या
ख्यार्थः चशब्दोप्यर्थे योयमविपस्
थस्ययास्यज्ञानप्रबोधनेहेतुत्वसं
फकमपुङ्कदानमात्मज्ञानमिति।
अमेनक्कदरसाश्च्यानस्य ह्यादितिन्ने
हकास्थिमायोद्दतियशीद्वः वीति
विज्ञानेपेतिपदंस्येतिपदस्यइम
स्यांतमद्दारे ज्ञेतिज्ञानादेतिदे।
यःतितिनश्च्छ्नाविसर्जनीयेना
विसर्गशक्तिस्वकारेणानुक्तस्य
स्यपार्थेनकर्णोपरामर्शनस्मास्य
मयोयोगीद्रोविमर्शशक्यास्वस्व
रूपात्मकविज्ञानापदस्यसंज्ञाना
कनीचावगंतव्याः तदाचासहेये
तच्छन्नोतिस्मरंनोतिरूपादयता

शि
५२

52 मासादयन्ती निवाचवत्तेयपतस्वना
नः प्रतिभाति पदार्थः संगतेनातिर्व
त्वात् प्रति स्वरूपे च दृशो मायाक्रम
स्य सहस्रशो दर्शयितेयत्वात् अ
स्य च स्वशक्तिप्रचयोस्य विश्वं त्वाय
तोयं शिवतत्त्वं नक्रस्तितो यथा शा
क्तयोस्य जगत् कृत्स्नमिति मान्या यद्
हा शिवस्य विश्वं स्वशक्तिमयं यता
थास्यापि स्वस्य संवेदनात्मनाः श
क्तेः प्रचराः क्रियाशक्तिस्फुरणाद्
यो विकासो विश्वं यद्वक्ष्यति सूत्र
जिति यतो ज्ञानमयं देवि विश्वं यच्च व
उपरिस्थिते नियतितानां सर्वे माना
णा न मन्त्रस्य ज्याने कालिकाक्रमेया
तत्तद्रूपतया ज्ञानेन बहिरेवतः प्रकाश

तेज्ञानायत्तेनार्थसंतात्तानद्रूपंततो
जगत्नहिज्ञानादृतेभावाःकेन।
चिद्विषयीकृताःज्ञानंतदात्मतो।
आमेमतस्माद्वसीयते अस्तिना
स्तिविभागेननिषेधाविषयोगतः
ज्ञानात्मताज्ञेयनिष्ठाभावानाभाव
त्वावलात्तृसगयहृदनाज्ञानज्ञेय
योरेकरूपतेति नकेवलंसौहृद
प्रायांनिजशक्तिविकासेष्ववि।
षयावतन्तृष्यातितो।स्थितयो
रपाक्तिप्रचयस्त्रुवनेतेक्रियं
प्राकाभासनसविश्वसततमर्थ
त्रयेहंकेचिकालंवीहृस्तुखवता
वभासनरूपायास्थितिविस्मयत्र
मात्रविश्रांत्याचयोलयस्तावेता

वेनसमस्तशक्तिप्रचयप्रपञ्चनहेयं
ल्लाभमस्मात्रंविलीयमात्रंचनिज
संविच्छक्त्यात्मकमेवायथातस्य
संवेदनानुपपत्तेः अतएवश्रीका
लिकाक्रमे अस्तिनास्तिविभागेने
त्यादिस्थितिलयपरत्वेनोक्तं तथा
सत्वेशुद्धेनिर्मलस्वरूपान्तेस्वप्रसमया
त्मकं यः पश्यतिसमस्तकान्माजीवा।
त्तेवनसंशयः नत्वेवंस्थितिलोक।
यावस्थास्वमोतिभेदावभाससमयो
स्वस्वस्वरूपात्यथात्वमायातमित्या
शंकाशांसमर्थमाहतत्स्वहृत्तावष्टम्भे
नासंस्वैतन्यभावात्तीनेवास्यादी
नेप्रहृत्तावप्युत्मजेनेपिनासपयेऽपि
नसंवेतन्यभावानन्दर्थेचमत्कारात्म

कविमन्त्रमयाउपलब्धत्वान्निरास
स्खलनेनतन्निरासेकस्यचिदप्य।
प्रकाशनात्तयऽके नेत्रैवनाशेवि
याश्रयत्वस्यस्वभावोनविनश्यति।
नमन्त्रिपुसविरहान्नस्मान्नाशेन
वास्तवः यतोविद्यासमस्तमन्त्रिपुं
साभ्यास्नुपचर्यन्तेयत्स्वभावेनतो
नष्टकेनतन्नहूकरणसुद्यानरागितपत
दैवस्पंदेस्थवस्थाप्रगल्भवाञ्का
र्येकर्तृत्वशक्तितं कार्यतारूप।
एीनञ्चकर्तृत्वंप्रवरत्तय नथाका
र्येन्नुवः प्रयत्नोयः केवलंसोत्रे।
लप्यते नास्मिल्लोमेविलोमोस्मीत्य
त्रयः प्रतिपद्यतेनत्वयोनिर्दोषोभा
वः सर्वज्ञत्वरगणास्पदं तस्मत्नोपः

शि
सू
५४
57

कदाचेत्स्यादमस्यात्तुपलंभनात्तर
मनेनेकेंअस्ययोगिनः स्वात्मस्व
योर्वहिर्मनस्समवेद्यस्पर्शजातयोः
स्वात्वङः त्वयोर्वहिर्विलीलादि।
वादिदत्ताभासमूपयो मननेसव
दनेनत्तलोकिकवदहंकांसस्पर्शे
ननास्तिहिस्वशक्तिप्रचयोस्यविश्व
मिश्रकस्वार्थनीत्यामवंमहत्तोक्वे
दिवेनस्फुरतिनत्तुनियंत्तस्वात्वङः
त्वादीसेवं परमेनत्तयोगीहिप्रशो
नस्तुर्यत्वक्रमसमात्मभावः कथंस्वात्वा
ङः त्वाभ्यांस्पर्शोतेनतथाचप्रममिर्जे
या ग्राहकभूमिकोन्मीलनेनावा
लर्येप्रमातृदशाप्रपन्नानांनन्तत्त्वा
हेत्वपिस्यापिनस्वात्वङः त्वसात्वा

न्कोऽपि न सुखदुःखादिनैघोनो।
स्यायनपववासुखाद्दिहेतुवैकल
यात् सहजनंदाविंदाभावस्तदा।
स्यादित्युक्तमात्रनपवनदुःखेन।
सुखंवयत्रनग्राह्यग्राहकोनवनचा
स्तिमूढभावोऽपिनदस्तियरमार्थो।
नइतिसंदेनिरुपिते यतस्मोनोव
एपुष्टकप्रमातृभावस्ययोगिनो
नेतः सुखदुःखेसोस्यशोनर्थवा
सोनहिसुक्तस्तकेवलीनाभ्यां।
सुखदुःखाभ्यांविशेषिणस्तुक्तः।
संस्कारमात्रेणापिस्वनरसंस्पृष्टः
केवलीकेवलंचिन्मात्रप्रमातृता
स्वंपयस्यनडक्तेषीकालिकाक्र
मेसुखदुःखादिविज्ञानविकल्पा

शि
सू
५५

55

नत्यकलितम भिन्नाद्वैतमहासमोहं
योगियोगफलेलब्धेदितितशाह्नो
वक्ष्यमाणपिन्दयाविशेषद्योतक
पक्षवतरस्तूत्रगतोप्यनत्सूत्रापेक्ष
यायदाह मोहयतिसंहर्त्वकर्मात
मा मोहनत्वज्ञानेनप्रतिसंहरत्व
देकावनत्वनपवसावड़ःखाद्याश्र
यः यःस्वपुनःकर्मात्मानिमेषुभा।
सुभफलेकिनःनडकेनत्रैवयदवि
याहननयाविकल्पविधियोगतः
शिवादीनेवर्जितिसम्वज्ञावय
नैविलानतनः शुभाशुभावालंद्य
नेनरूपानतनः शुभेभ्यशुभावेभ्य
पंरड़ःखप्रजायतइतिपवमोटश
स्यापिकर्मात्मनोयदानगंतमाहे।

शशांकिणातवशोर्भिषितसह्रज
स्वांतस्थायेयोगोभवतितदास्वभेद।
तिरस्कारेसर्गांतरकर्मत्वं शरीर
प्राणाद्यहंताभिमानात्मनः सक
लप्रलयाकालारदप्मात्रचिता।
सभेदस्यतिरस्कारेस्थितस्यापि
ह्वनस्वभावोस्तेजनादपह्नेलन।
सातिक्रमेणामंत्रमंत्रेश्वरात्मकस्व
महात्म्याभोसर्गोनरकर्मत्वय
थाभिलषितनिर्मेयनिंद्रादंत्वभ
वतितथाचश्रीस्वच्छंदेत्रिंशेणेत
तंगेमेनस्वच्छंदसदृशोभवेदिति
स्वच्छंदसादृश्येनभेदतिरस्कारा
मस्थोनाबालविसंदृदेवानामि
हदेमरगोशिनोभयदानाचहना

शि
ह
५८
56

णोचरणायामनुपलब्धेनेदंप्रहृदये
कालस्थानयेद्धृथग्नीपुत्रकम
नैवेनदस्यासंभाव्ययतः कारण।
शक्तिस्मरणोनुभावान् स्वतः स्व
मादेवानुभावात्मकत्वस्वभावो।
कुरणशक्तिस्वतन्त्रसाधारणत्वे
मोत्तमात्मनः सिद्धमेवमनेनैव
प्रायेणश्रीप्रत्यभिज्ञायां अनपव
यथाभीष्टमसत्कालावभासनात्
ज्ञानक्रियेस्फुटपवसिद्धसर्वस्य।
जीवतस्त्वकेनथासंभवाद्यदिवे
नदाफभिनिवेशेनविमृशतिय
दा सर्वसाधारणाभीष्टार्थेनिर्माण
नापिभवति नउक्तेनत्वगर्भयदा।
ननेपित्वमकस्मात्मध्येगुणोज

लाः भवेद्दफनराहूरदातिनादाम्भे
दीननानदाचेनेषांसकलः कल्प
पादपदानाखेजेदिनियद्यस्वंकरस्न
शक्तिशष्टोक्तानर्थान्मास्वांतत्र्याश
क्यैवबोधस्वरूपस्यप्रमातृस्मारमा
नोमायाशक्त्यपहस्तितनस्वरूप
नोजनाय त्रिपदार्थतत्त्वज्ञानम
त्रयाणांभावोऽशक्यतदीभङ्गान।
देतस्वीभावनामयानाऽस्ति।
स्थितिलयशक्तोक्तानांपदानाम।
वस्थानामयद्वादिश्यांते त्रिचमत
कृतिवैनानंदचनंनर्यांत्रिपदं।
मायाशक्त्याच्छादितमपिनत्तदि
षयोपभोगायत्र्यवसरेषुवियदृदा
भासमानतेननंदवसरेषुहणं

शि सू ५८

57

माञोदिविनेनाप्यंनर्मुवंवनद्धिमर
शावस्थितिनारतमेनात्तुयतनया
प्राणनमान्मनस्तेनैवजीविनेना।
पिजीवमस्योनेजनेऊयोतनडको।
श्रीविज्ञानभैरवेश्वतः स्वात्मभवाने
दाविकल्पोर्मुकुरोचरागणावस्थाभ
विताकराभैरवीभैरवात्मनः तद्यप
लविलेत्नागेयंविमलेविश्वसरण
स्मिन्मार्घकपक्रमप्रणोद्विसंगसमेह।
छेशत्नावेशावसानिकेयनहुवंवत्रा।
लिनवसनत्तवंविसाकाखब्यलेह
नामकत्नाकोटेः सोसावित्वमभवान्म
मृतेः शाक्तभावेपिदेवेशिभवेद्दानं
देसंभवः प्रानेदेमहरव्नोभ्यामेहेह
वांवांपवेविवरान् प्रानेदमग्नने।

ध्यात्वातन्मयेस्तल्लयीभवेत्तज्जाप्य
पानकृतोलासपरमानंदविजृंभना
न्भावयेद्भैरवंभावंमद्यानंदमयो
भवेत् गीतादिविषयास्वादादस
मसौख्यैकतात्मनः योगिनस्तन्म
यत्वेनमनोरूढेस्तदात्मतेति श्लादि
नाऽप्यायप्रयेचत्रेनेनतं यतश्चश्रुति प्रदर्शनेन
कन्दः प्रत्यक्षोवाकिंकरोतिमीवा
मृषन्यावस्त्रायमदंगच्छेमत्रस
दः प्रतिष्ठितः इत्यादिनाप्रवृद्धः सा
दनाहृनइत्येनेनप्रदर्शितेनयतन्तो
दतिमयेनिराकांदंमयेवत्तिभी
ने त्रिभुवनतर्पणमिति स्तत्रेणज्ञाग
गर्दोतत्त्वयोत्तुप्राणमुक्तमनेनसर्वद
याययनादिमध्येष्वाशयतिहृष्टिसे

शि
५८
58

ह्रारनिरूपितयामंत्र्यानिरूपितेष्ठा
निविशेषः यतस्त्रिपदायातुश्रा
णेनैतानतुरवेनावहंमनदर्पणान्त्रा
मेयामायसमनछिदर्पितु विनस्थि
तिवक्षीरकरणानन्येष त्रिपणा
यतुशाणनीमिमेवपथ्यानस्तुरवेड़ा
पायाविनस्थितेनानुर्वेणानुशाणे
ऊर्ध्यान नथ्याभारीरकारणवाला
भासात्मिकायोवहिस्तुरवेनायाम
ध्यानरविमर्शोवहंमवलात्क्रमात
क्रमेतारंपनस्पंदजोनेनानुशाणे
ऊर्ध्यान यडंक्रेश्रीविज्ञानेभरवप
वसंर्वजगतस्वदेहवास्थानंदभरि
नस्मरेतयजपत्काग्नेनैवपराने
दमयोभवेत पंचेत्नानेदानमास्यावे

अशक्तिः सर्वदा तास्वस्फुटीभूतास्ते
तीयथेष्टकारणैर्निर्माणं भवति
यदात्वयमेवमान्तरींतुर्यादशात्म।
त्वेनस्वविमृशति तदा देहादिप्रमा
तृताभावात्पूर्णः समस्तात्मकाण
वमलतद्रूपात् अभिलाषाद्बहिर्ग
तिः सर्वात्म शक्तिचक्राधिष्ठितैः
कावकैः करणबहिष्करणतन्मे
त्रभूतैः सह संबध्यते योनेर्योनिस्त
रेनीयत इति सर्वात्मः कर्मात्मरूपः
पञ्चत्वस्याभिलाषो मलोऽत्र विति।
श्रीस्वच्छन्दे कनीमापूर्णम्मन्यतात्म।
काविद्याख्याणवं मलरूढभिला।
षाद्धेतोर्बहिर्गतिर्विषयोर्ध्वविवन्व
वभवतिनतन्मात्रविस्त्रुणाविदितत्वे

शि
सू
५६
39

ज्ञानवित् यदुक्तं कालिकाक्रमे।
यद्विद्याव्रततपसा विकल्पविधियो
गतः। शिवाद्यैश्चैव जायन्ते समनुज्ञा।
वयन्ते विलात् ततः शुभाशुभावा
लंद्यानेतत्वशर्वतः अशुभेभ्यश्शुभा
वेभ्यः परेऽहः स्वेच्छजाज्ञेयत्रतत्त्वांक
ल्पनाकल्पनापशुपतेनरकादिष्वशोके :
दोष्विव दर्शितेवैणवोवह्निना यथा
मायामये सदाभावे रविद्यापरिशुं।
जेते मयामयीनत्रुयतिनेनराः स्के
शभाजनमिति कश्चिमिकोत्थिना।
ग्राहवृपजगदाभासान्मनस्फुरतो
त्रिवेसर्गिकः स्वात्म्यात्मस्थमनुज्ञा
सिनोस्याः श्रीणासंवेधः तथाच श्री
वाजसनेयायां यासाशक्तिः परास्त

त्मव्यापिनीनिर्मलाशिवाशरक्ता।
चक्रस्यजननीपरानंदामृतात्मिका
महाघोरेश्वरीचंडासृष्टिसंहारका
रिकात्रिवंहेत्रिविधंत्रस्यवलात्का
लेश्वकर्षिणीतिसंविदएवभगवमाः
प्राणक्रमेणनाडित्रयवाहिसोमसू
र्यवह्न्यात्मावस्थितातीतानागत।
वर्तमानरूपवाह्यकालोल्लासनवै
लापनकारित्वमुक्तं तदुक्तं श्री
स्वच्छंदे प्राणः प्राणमयः प्राणोवि
सर्गापूरणंप्रतिनिमेषाहरयंमेषा
प्राणिनामरेस्मिस्थितइतिप्राणस
हंकारस्यसमुज्जः प्राणस्वरूपतोहं।
लाकृतिरिमकानीतिश्राश्रीस्वद
भट्टारकत्वपप्राणमयत्वाविसर्गा।

शि
स्त
८
60

इतिनयाहहिमेंहारकारित्वमभि
हितमितिप्रकेनैसर्गिकःश्राणसे
यः इतिश्चनपवभट्श्रीकल्लटेनश्रा
णात्मनिमित्तदार्ढ्यंशाकसेविन्मा
णपरिणतेतितत्वार्थेविनामणात्र
के श्वनस्थस्थितोपिनैसर्गिकेश्रा।
णसंबंधेहलदाढ्यंनरीकालोवि
मृश्याशत्नोसिसालोकोनरहत्या
ह नामिकोनन्मध्यमेधसाविस
त्रसव्यापसव्यसोषमेणाष्ठ सर्वेना
भीचक्रप्रधानप्रोपेष्ठसव्यापसव्य।
सोषमेणाष्टदलिणवामसमध्यनाभी
पदेष्ठहानामिकानसोकोटिमेन।
वहन्तीतिकृत्वाकुटिलवाहिनीश्रा
णशक्तिः तस्याश्चैतन्निमात्तरीसंवि

तस्या अपि मध्यं सर्वान्तरतमं तया
प्रथनेन तस्य देवातिदेवस्य परा वा
क्स्वरूपिण्याः विमर्शः परमा शक्तिः
सर्वज्ञा ज्ञानपालिनीति श्रीकालि
काक्रमोक्तनीत्या यद्विमर्शमयं रू
पं तस्येयमादं तन्निभालनप्रकर्षा
त्किमप्युच्यते अयं हि सर्वदशासु
देदीप्यमाणो निर्वर्ण्यमानः परमा
मर्शः तदुक्तं श्रीविज्ञानभैरवे ग्रा
ह्यग्राहकसंवित्तिः सामान्या सर्व
देहिनां योगिनां तु विशेषोऽयं संब
न्धे सावधानतेति एवमीदृशस्य यो
गफलं दर्शयन्प्रकरणमुपसंहर
ति भूयः स्यात्समीलने चैतन्या
त्मनः स्वरूपापादितस्यास्य विश्व

शि
सू
६
61

स्मृध्यः पुनःविगलितमदसंस्का
रात्मना नाकृतनवप्रतिमीलने वै
न्माभिमविनिमीलने पुनरपि वै।
न्मात्मस्वरूपोन्मीलनरूपपर।
योगाभिनिविष्टस्य योगिनो न भव
ति तदुक्तं श्रीस्वच्छंदे उन्मनापर
तो देवितत्त्वात्मानं नियोजयेत् त
स्मिन्मुक्तलितो ह्यात्मा तन्मयश्च।
प्रजायत इति तथा चतद्दीपितो य
थावद्विनिमिनीतत्वमात्मस्वरः न
श्येयः प्रविशेत्काष्ठं तथात्मा पुन
नष्कृतः मनाकर्मकलागमेष्टतः।
निर्मुक्तो विगतक्रमः तत्त्वस्थोपि
न वाप्येतत्यतो नीव सुनिर्मल इति
श्रेयस्मादिमीभदयेनोयमाशयः

याश्चिवन्नमस्पयोगिनोभ्नासर्वमपि
तस्वभावपवकेवलंमायाशक्त्य
स्यापितस्वविकल्पादेवान्माघा
समानममपितन्नायंश्रमवस्वहृत्वम
इमस्पोक्मोपायश्वदर्शनक्रमेणत
देवाम्भोब्रम्तइतिशिवं इतिश्री
शिवसूत्रविहृतौवाणवोपायप्र
काशंनन्तनीयउन्मेषः ॥ सेयम
गमसेवा ---- सगतिस्वदशाहृति
मैवरहस्यार्थोशिवसूत्रेषुदर्शिना
. . . . वन्नवनृवा
मृ . . . . तिनोरमयत्र
भवाश्चिदेस्फुटमिमांशिवसूत्रावि
मंशिन इयसारोचकिनोऽविवा
धेनीयरिणानिंनत्रेनेपरमोमतेः।

शि
८२
62

रमनमात्रतएवसयोववन्दतिज
राजननादिभयापहतन् देहश्रा।
णमुखादिभिः परिमिताहनास्म
यदेसं हृतश्चेतन्योविनुनेनिजनस
महन्माहेश्वरेसजनः मथ्येवायस
धातुविश्वमभिनसन्सफेनपिज्ञेय
मयः यश्येडपदशानसुकथितः
साक्षात्सएकः शिवः नरनतर
मासंसाराद्विवियनपरेपदेपद
मविचलन्निमालोकयमद्दश।
निर्भरेविमृशतशिवश्लोकस्तत्रे
रहस्यसमजलेश्वसभविलसत्स
पुमयानसमस्तवदापितन् समा
माशिवसूत्रविमर्शनीकृतिः राज
नकोमेंद्रस्यतिशिवम् ॥ १४८४

८१
मित्र